

VYCHOVATELSKÉ LISTY

☛ ČASOPIS PRO PAEDAGOGIKU A KRITIKU METHOD VYUČOVACÍCH. ☛

ŘÍDÍ KAREL TIRAY A DR. JOSEF KRATOCHVIL

☛ OBSAH: ☛

Strana

<i>Dr. Jos. Kachnik</i> : Snahy o zvýšení vzdělání učitelského dorostu po stránce sociální	1
<i>V. Lankaš</i> : Rozvoj výchovných ideí v XIX. století	4
<i>Dr. Jos. Kratochvil</i> : Věda a víra	9
<i>Učitel Š. T.</i> : O prvoplození	12
<i>Jar. Příborský</i> : Hlavní proudy soudobé kultury	19
<i>Dr. Ot. Tauber</i> : Umění ve službě katechese	21

ROZHLEDY:

Vychovatelství	27
Vyučovatelsví	28
Výchova tělesná	29
Vědy přírodní	29
Zprávy	32

LITERATURA:

<i>Dr. Ot. Kádner</i> : Dějiny paeda- gogiky	31
Z novější německé literatury filosofické	32

☛ NAKLADATEL ☛

KATOL. SPOLEK ČESKÝCH UČITELŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Redakci byly zaslány spisy:

Z nakladatelství V. Kotrby v Praze 200—II.

Dr. Jos. Bilczewski: **Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických.** Z polského originálu podává dr. Jos. Tumpach. (Vzdělávací knihovna katolická sv. 51.) Vydává V. Kotrba, Praha-II., 200. Se 70 ilustracemi v textu a velkým podrobným rejstříkem jmen a věcí. Vel. 8° (528 str.). Cena 6 K. Nebude zajisté nikoho z inteligentů katoliků, kdo by neznal jméno katol. arcibiskupa ve Lvově, dra. Bilczevského. Před nedávnem mohli jsme zaznamenati zprávu o výtečném jeho pastýřském listě k studentstvu, které tryská ze srdce oddaného mládeži; známy jsou též jeho promluvy na paedagogickém sjezdu vídeňském a mnohemu z našeho čtenářstva bude známa výborná příručka „Archeologie křesťanská“ jež s četnými obrazy rovněž vyšla před léty jako IX. svazek „Vzdělávací knihovny katolické“. Tím radostněji vítáme novou práci dra. Bilczevského, v níž se k ohnisku katolické liturgie, k Eucharistii a zároveň k dogmatu, který nejvíce neporozumnění nalézá hlavně v řadách nekatolických. Úkolem díla jest, dokázati totožnost Eucharistie s eucharistií prvních křesťanů. Spisovatel nezůstává však jen při literárních zprávách prvých tří století křesťanských, nýbrž přibírá celý veliký a zajímavý materiál umění a epigrafiky katakomb. Tím nabývá dílo významu apologeticky důležitého. Již prvý sešit ukazuje rozvrh celé práce, podává Eucharistii ve světle nejstarších památek literárních. Rozumí se, že tu nejprve třeba obírat se zprávami Písma sv. Nového Zákona, a tu dostává se nám podrobného vysvětlení liturgie „poslední večeře Páně“, při čemž také běže se ohled na všechny obtíže textu a námítky se stran nekatolických často slýchané. — Že každému katolíku toho thema právě jest nejbližší a nejpotřebnější, kdo by o tom pochyboval? Protož dílo dra. Bilczewského v rouše českém (svižný a pečlivý překlad je z osvědčeného pera preláta dra. Tumpacha, jenž i dříve uvedenou „Archaeologii křesťanskou“ přeložil) vítáme a co nejvřeleji doporučujeme vzdělaným katolíkům.

Dějiny nové doby. Napsal dr. Jan Kryštůfek. Právě vychází poslední část tohoto epochálního díla, jednající o Bachově soustavě a jejím pádu. Dosud jsem nečetl žádného dějepisného díla s takovým zájmem, jako dějiny Kryštůfkovy; proto se těším na tento poslední díl s dvojnásobnou nedočkavostí. Dějiny nové doby jsou hlavně dějinami politickými. Po té stránce jsou dílem klasickým. Ideje svobody přetvořily v minulém století celou Evropu; ovšem mimo Rusko. Čtenář zrovna vidí, jak tyto ideje se rodí, rozvíjejí, jak tu jsou revolučně znetvořeny a zasazují proto národu smrtelné rány, tu úspěšně se uplatňují, až vzniká Evropa tak, jak nyní jest. Je to obraz velikolepý a uchvacující, kreslený péroem mistrovským. To jsou dějiny znetvořené náboženskými nebo sociálními předsudky vypravovatele, to jest obraz dějin, jak se skutečně staly. Poněvadž ideje, které utvořily moderní Evropu, dosud žijí a působí, poněvadž někde dosud nejsou provedeny, jinde opět jsou znetvořovány, jest dílo Kryštůfkovo nesmírně instruktivní. Stoletý boj a rozvoj těchto ideí, vyličený s plastkou, že se nám vše takoruka před očima odehrává, učí netoliko správně je oceňovati, nýbrž otevírá také znamenitý výklad o nich do budoucnosti. Pro politického a sociálního pracovníka jest proto četba Kryštůfkova díla nezbytnou přípravou, školou a učitelkou. Intelligent, který ho nezná, nestojí na výši doby. Však pomímám důležitost díla pro porozumění dějin evropských, aby poukázal na jeho význam pro českého člověka. Mám tu na zřeteli hlavně díl třetí a následující. Neostýchám se říci, že je to dílo milostivého osudu, který nám v něm v strašlivých našich zmatcích přichází na pomoc. Naše politika nemá základu, nemá cíle, nemá programu, nezná cest — je krátce bez rady. V Kryštůfkově

LEDEN 1912.

ČÍSLO 1.

Dr. JOS. KACHNÍK:

Snahy o zvýšení vzdělání učitelského dorostu po stránce sociální.

Ve všech kulturních státech evropských jeví se snaha po zvýšení úrovně vzdělání učitelstva škol obecných. Vyžaduje toho nejen pokrok věd, jenž tiskem a slovem vniká do nejnižších vrstev lidových, ale i společenská tíseň, jenž nutí jednotlivce, aby napjal veškeré síly, by existenci svou uhájil. Síly ty musejí býti však k tomuto zápasu a zápolení o hmotnou a kulturní existenci od nejtělejšího mládí cvičeny, jinak neobstojí, a člověk zůstává rabem, jenž se denně plahočí prací nejnižší, která mu neskýtá ani příslušné výživy hmotné ani radosti a útěchy duševní. Času přiměřená cvičba dětských sil vyžaduje však časové vzdělání učitelstva. Vseliká stagnace musila by se nutně na příští generaci a na celých národech vymstiti. Odtud onen zájem prozřavých mužů a celých korporací i vlád o zvýšení úrovně vzdělání národního učitelstva.

Způsob těchto reforem jest různý. Buď nevyžaduje se před přijetím do učitelského semináře absolvování žádné určité školy, ale jistá praxe v učitelství, přijímací zkouška a stáří dokončených osmnácti let (Dánsko, Anglie), aneb žádá se škola střední (v některých státech německých). Semináře v Dánsku a v Anglii jsou o třech ročnících, z nichž prvé dva jsou věnovány po většině vzdělání vědeckému, třetí vzdělání paedagogicko-praktickému. Existují též paedagogické semináře při školách vysokých. Hlavní výhoda jest, že vlastní vzdělávání k úřadu učitelskému počíná teprve devatenáctým rokem věku, kdy rozum již uschnout jest, hlouběji vniknouti do věd, na nichž výchova spočívá, a také jakás zkušenost sociální již nabyta jest, aby kandidát učitelství připravován býti mohl pro prostředí, v němž mu bude působiti. Ostatně nepřipouští se absolvent k samostatnému vyučování leč po praktickém zkušebním roce, takže k vlastní vychovatelské práci ve škole obecné teprve rokem dvacátým třetím svého věku přistupuje. A to jest jisté na prospěch jak žactva tak i vývoje školství.

U nás, jak známo, ujímá se abiturient učitelského ústavu o čtyřech ročnících po vybyté předem škole měšťanské učitelského úřadu v roce 19. neb 20. svého věku. Že nynější vzdělání učitelstva nedostačuje, dokazují veřejně učitelé sami, volajíce na svých schůzích po reformě ústavů učitelských. 3. literatura o této otázce jest již četna. Budiž vzpomenut spisek Brůžkův: „Naše ústavy učitelské a jejich příští reforma“. (Dědictví Komenského č. 37.) a veliký počet článků Fr. Dlouhého, J. Kožíška, J. Petráka, dra Drtiny a jiných v různých časopisech paedagogických. Anketa „Jednoty Komenského“, r. 1907. odbývaná, vyzněla na zřízení dvouročních učitelských akademií po vybytí jednotné střední školy. Podán i návrh osnovy pro ročníky. Místo náboženství mělo by se přednáseti „o ethice a její dějinách“ (Paed. rozhl. roč. 21. str. 18.) Pánové by patrně rádi přivedli národ na ty konce, o nichž se zmiňuje výtečný protestantský paedagog Dr. E. v. Sallwürk ve článku „Das wissenschaftliche Program der Lehrerbildung“ v časopise výhradně reformě vzdělání učitelstva věnovaném „Paedagogische Blätter“ roku 1900 str. 23.: „Das wahre Ergebnis von Erziehungssystemen stellt sich oft erst nach Jahrhunderten heraus, wie wir gegenwärtig in Frankreich die Folgen des im 17. Jahrhundert vom Staat angenommenen Erziehungssystems an den Sitten und der Geistesart der leitenden Kreise mit furchtbarer Deutlichkeit gewahr werden“. Ve zmíněném, protestantem Mathusiem z Výmaru redigovaném časopise, mohou se pánové přesvědčiti, jaké místo zaujímá náboženství na učitelských seminářích v pokročilých státech: Anglii, Belgii, v Dánsku a na všech protestantských učitelských seminářích v říši německé, když již vlastní náboženství nezdá se jim býti paedagogicky hodno, aby zaujalo v osnově místo vedle „úvodu do filosofie, klasifikace a ocenění věd dle vzoru „Konkretné logiky“ profesora Masaryka“ a vedle „historie kultury“ v druhém ročníku. V Německu vydržuje stát semináře katolické a protestantské, v Anglii a v Dánsku přispívá stát značně na vydržování seminářů soukromých, v Belgii existují vedle seminářů státních semináře biskupské, státním rovnocenné, a nikomu nenapadne, do katolických ústavů učitelských bušiti; to vyhrazeno jest pokrokovým paedagogům u nás, ač nikdo na katolické ústavy učitelské nuceně ani halířem nepřispívá. Jak jest takové jednání před učeným světem evropským malicherno, jak nekulturno!

Naše sociální poměry zvýšení úrovně učitelského dorostu připoustějí i vyžadují.

Připoustějí, neboť máme nadbytek abiturientů středních škol. Státní úřady i soukromé kanceláře jsou zaplavovány žádostmi abiturientů středních škol o podřízená místa, která nejsou ani tak placena, jako místa mladších učitelů na venkově, ač jest práce mechanická a duchamorná.

Naše sociální poměry zvýšení vzdělání učitelstva vyžadují. Středními a odbornými školami, tiskem a přednáškami zvyšuje se vzdělání obyvatelstva nejen ve městech ale i na venkově. Nevyrovná-li se učitel vzděláním svým v obci tém, kteří obec řídí, jest jeho vážnost ztracena a vychovatelská působivost i u dítek podlomena. Zvýšení úrovně vzdělání obyvatelstva vyžaduje, aby ku dosažení této úrovně již v útlém mládí ve škole bylo připravováno, což se dítě může úspěšně jen učitelem, jenž si tuto úroveň sám osvojil a duchem svým paedagogicky zpracoval. K tomu ale třeba jest, aby nejen jednotlivé vědy v rozsahu střední školy poznal, nýbrž aby dovedl vniknouti v jejich

souvislost, aby dovedl z nich vybrati, co dle časové potřeby jeho žákům poznati jest nutno a užitečno. Bez hlubší znalosti psychologie s její částmi: noetikou, logikou, methodikou, paedopsychologií, biologií, fysiologií jest nemožno proniknouti zásady a dějiny paedagogiky; tudíž nemožno také pochopiti různé zjevy společenské, aby dle nich mohla se upravití výchova školská. Bez této znalosti omezuje se vyučování jen na mechanický rozbor článků v článcích a na početní úkoly, jež svým opakováním unavují: učitel bez vyššího vzdělání, které jedině k přemýšlení a stálému studiu nabádá, nedovede duši dětskou k vynalézavosti podnititi.

Účinky se dostavují. Lid ba i mladíci škoie odrostlí odcizují se knize a přednáška poučná jest jim obtíž. Málo jest těch, kteří by vlastní snahou toužili po zdokonalení stavovském. Platí to zvlášť o lidu a dorostu dělnickém, živnostenském, ale i rolnickém. S jakou nechutí vstupuje dorost do škol pokračovacích a jeví málo zájmu na různých kursech odborných! Jest patrné, že obecná škola nedovedla připoutati jeho mysl k těmto věcem a odvrátiti ji od požívavosti a radováněk. Jest též obecně známo, že široké vrstvy našeho lidu málo jsou podnikavý. Nedaří-li se jejich hmotné práci, raději se stěhují do ciziny. Zůstanou-li doma, jeví se u nich zavdy duševní netečnost, a místo aby úsilovnou duševní práci snažily povznést se a vyšinouti, berou utočiště k úskokům a nepočetnosti.

A tu již nazíráti jest na vyšší vzdělání dorostu učitelského též po stránce nábožensko-mravní. „Vědění bez svědomí je zkáza duše“, pravi Alfred Fouillée. Učitel bez svědomí, byť sebe vzdělanějším byl, děti zdárně nevychová a národu neprospěje. Svědomí však vzdělávati nelze leč náboženstvím, a to náboženstvím pokud jest vědou i konáním. Náboženství jakožto věda vyžaduje důkladně znalosti náboženských nauk a zásad, aby rozum v boji pevně stál a dovedl též svých nábožensko-mravních zásad proti příboji obrániti; náboženství jakožto konání vyžaduje cvičbu vůle, aby byla ochotna, vždy dle nábožensko-mravních zásad rozumem pojatých jednati a naruživosti si podmaniti. Čím více útočí se na náboženství a mravnost, tím vyšší a důkladnější musí býti theoretické i praktické vzdělání učitelstva v bohovědě, aby mohlo samo svůj křesťanský charakter uhájiti a svěřené si dítky k tomuto boji ve společnosti uschnouti. Tohoto vyššího vzdělání poskytnouti lze však teprve na základě úhrnné soustavy bohovědy, jakou postupně skýtá škola střední, jakou ale ani v tomto rozsahu poskytnouti nemůže učitelský ústav o čtyřech ročnicích se žactvem nevypělým.

Jest tudíž vyšší vzdělání učitelstva obecných škol i záležitostí náboženskou, neboť učitel ani při výchově ani při učbě bez náboženství se neobejde a toto neméně musí si dle potřeby časové osvojiti v té míře a v témž rozsahu, jako vědy jiné. Proto bylo by potěšitelno, kdyby z naší strany učiněn byl pokus s učitelskou akademií dle rysů s vrchu uvedených. Jest dosti abiturientů, kteří si živou víru a nadšení, pro národ úspěšně pracovati zachovali, ale ke stavu kněžskému necítí povolání. Jací by to mohli býti učitelé! Jak by mohli působiti na mládež i na kolegy své! Kolik by získala paedagogická literatura obsahově, když by byla pěstěna muži s vyšším vzděláním, kteří jsouce zároveň postaveni v praktické službě školské, mohli by pokusně obor poznatků vědeckých rozšiřovati! Kolik by získal lid, když by se stýkal s učiteli, kteří stojíce na výši vzdělanosti, byli by z přesvědčení katolíky!

Bohužel, veřejnost česká zmitána jest vlnami, jež nejsou příznivy klidné úvaze o tak důležitém problému pro celé národní bytí. Podnět k řešení problému předložen n. př. ve veřejném shromáždění r. 1910 známého školského spolku, schválen dávno spolkem katolického českého učitelstva, přijat i ve výborovém sezení zmíněného školského spolku, ale rozplynul se v — niveč — jelikož dosud neuvažuje se u nás o varovných slovech Fr. Lad. Čelakovského:

„Ne horoucnost poválečná
zjedná duchu potravu:
práce tichá a společná
získá vlasti oslavu.“

(„Růže stolistá.“)

V. LANKAŠ:

Rozvoj výchovných ideí v XIX století.

Historie výchovy národa neb věku jest historií jeho civilisace, jeho intelektuálního, mravního a náboženského života, — jeho hmotný pokrok je tu nahodilý a podřízený.

Intelligence, ctnost a pile dávají člověku moc nad sebou samým a nade všemi věcmi; intelligentním, ctnostným a pilným činí ho výchova. Bohatství přírody a poklady lidského života jsou nevyčerpatelné; než jen ti, jež výchova podněcuje ku trvalé svěčinnosti, si je osvojují. Vůdčí ideou XIX stol. ve filosofii a vědě jest idea organické jednoty, zabírající v sobě světoširý proces rozvoje. Stanovisko toto je tudíž stanovisko historické. Abychom pochopili, čím něco je, je nutno, abychom věděli, jak to něco se stalo tím, čím teď je; neboť vše, co existuje, je výsledek evoluce, jež sahá zpět, neurčitelně, k nejzazším počátkům. Chápati všechna fakta v tomto procesu, je viděti věci tak jak jsou. Tento princip je všeobecně platen, a jeho aplikování na všechny předměty a zájmy, k nimž duch se může obracet, umožňují podivuhodné výsledky posledního století, v němž lidstvo postoupilo v poznání a moci více, než v celé historické minulosti. Tajemství a zákon pokroku byly odkryty. Nebe a země staly se tím, čím jsou. Všechny věci jsou vzájemně závislé, a Bůh, který zjevuje sebe sama jako své dílo, jest odhalen a objeven v duchu člověka a v přírodě.

Učíte se znáti, jak staly se věci tím, čím jsou, nabyli jsme vhladu v metody, jimiž mohou býti učiněny lépe než jsou. Do našich rukou byl dán klíč, který otevírá dvěře, jež od počátku zavíraly před člověkem přebohatě naplněnou pokladnici. Podvědomé úsilí vpřed, určované pudovou láskou života a stále rostoucí chtivostí životních dojmů, stalo se v XIX stol. rozváženým a úmyslným záměrem, ne pouze jednotlivců, ale i celých národův. To, co celky po staletí cítily, staly se dnes schopnými si mysliti. Svěčinnost, jež v dřívějších dobách se projevila u duchů výjimečně a jen v osamocených skupinách, hýbala nyní davy.

Na výchovu hledělo se jako na lidskou potřebu a na lidské právo — jako na jeden prostředek, jímž člověk, ať již jako jednotlivec nebo jako občan

pozemského neb nebeského království, může se uzpůsobiti, aby vedl ušlechtilý a prospěšný život. Výchova je tudíž potřebou a právem ne jedné třídy, ne jednoho pohlaví, ne jednoho pouze povolání, ale všech. Víra v rovnost a příbuznost lidí stala se vášní; a všechny zákony neb instituce, jež popírají tuto víru, musily býti zrušeny a zničeny. Staré věci musí pryč, nebo musí ožít v novém duchu. Je to advent celého lidu, přicházejícího s šíleným povykem a řvaním, a slavícího své vítězství v záplavě a žáru hořících paláců uprostřed padajícího světa.

Všeobecná výchova je požadavek demokracie, která teprve nyní stává se sebevědomou, a chápe, že její vláda je nesrovnatelná s privileji, otroctvím a jakýmkoliv potlačováním a nespravedlností. Národ, toť veškerý dav mužův a žen, a mají-li ty vládnouti, musí míti vědomosti a moudrost, a ty může jim vštípití jen výchova. Poněvadž všichni mají též božsky původ a cíl, musí všem býti dovoleno, aby pili z téhož věčného zdroje pravdy, dobra a lásky. Proto je povinností jednotlivců, rodin, státův a církví, aby řídily své myšlení a svou energii k tomu, jak realizovati ten ideál, aby výchovy dostalo se všem, aby všichni mohli se státi inteligentní, svobodní, silní a mravně pevní. Sociální organizace jsou tu k vůli lidem, a jen ctnostní a osvícení lidé mohou náležitě milovati a uchovati rodinné, politické a náboženské instituce, jimiž jsou stejná práva a stejné svobody posvěcovány a chráněny. Smysl pro potřebu všeobecné výchovy byl probuzen rostoucím uvědoměním si, že vláda měla by býti více a více řízena vůlí lidu, která zase, aby byla k dobru a ne ke zkažení, musí býti osvícena. Jak životní ideál se stával obsažnější, idea výchovy se rozšiřovala, až zaujala celý lid a každý zájem. Cíl je, především, praktický, — vypěstění jednotlivcův a občanů, jichž charakter a intelligence by je uzpůsobovaly, aby každý ve svém oboru jednal dobře, v oněch četných věcech, jichž občanská společnost vyžaduje a v sobě zavírá. Má-li se však výchova státi všeobecnou, musí býti organizována a podporována od státu systemem veřejné školy, jež byla by v dosahu všech a již zříditi a udržovati bylo by jeho věcí. Víra, že výchova by měla býti všeobecná, a uznání fakta, že může se to státi jen systemem veřejné školy, na niž všichni platí, daly mocný podnět k nejcharakterističtějšímu rozvoji výchovných ideí v devatenáctém století. Staré ideály intelektuální kultury a mravní disciplíny nebyly překročeny, jen usilovalo se dáti jim všeobecnou aplikaci; a úspěch, jímž snaha ta byla korunována, nutno z velké části přičísti vlivu, jež tyto ideály vykonávaly na moderního ducha. Jaké vyšší moudrosti o tomto předmětu máme my než Plato, dí-li že vzdělání, jež cílí k nabytí bohatství nebo tělesné síly nebo pouhé zručnosti a ne i k nabytí intelligence a spravedlnosti, je nízké a špatné a nehodné, aby bylo zváno vzděláním? Než pohanský ideál byl aristokratický; byl to ideál svobodníka vládnoucího otroky, o jichž povaze se za to mělo, že je zotročilou a pravé kultury neschopnou. Pohanský ideál měl na mysli jen jednu třídu a ignoroval lidstvo. Kristus je prvý přítel lidu, a od něho a od jeho nástupců přijal svět svou víru v bratrství lidí a v právo všech na svobodu; a proto zveme svou civilisaci ne řeckou, ne římskou, ale křesťanskou. — Vyrostla z nadšení pro lidstvo, z ohně, jež Kristus zažehl, aby sežehl dělicí a vězníci stěny, aby všichni, muži i ženy, mohli nerušení přistoupiti ku pravdě a svobodě, jež umožňují pravý život. Jemu, a ne filosofům Řecka, ani kalkulujícím moralistům Říma, děkujeme za svou víru v nebeského Otce a v božská práva člověka — jeho dítky —, víru, jež je hlavním světlem všeho našeho snažení

a základním principem našeho života, individuálního i sociálního. Tento princip je v nitru moderního svědomí, i u duchů, kteří pochybují nebo popírají; a z něho naše civilisace, má-li trvati a pokračovati, musí se rozvíjeti, jako z něho se zrodila víra v demokracii a potřebu lidové výchovy.

Bezpříkladné rozpětí a rozšíření života a vědění, jež stalo se v předešlém století, není stvořením, nýbrž rozvitím. Minulost stále až dosud s námi obcuje; to, co bylo, činí to, co je. Ten kdo poprvé zažehl oheň, kdo poprvé použil ho, aby vařil potravu nebo učinil kov podajnějším, učinil značný pokrok, jež i přicházející pokolení dodržovala a dodnes dodržují. Neděkujeme XIX stol. abecedu, nebo arabská čísla, nebo stavitelství, nebo malířství, nebo sochařství, nebo hudbu, nebo poesii, nebo výmluvnost; neděkujeme mu kompas, nebo dalekohled, nebo kopernikánskou astronomii, neb tiskařský lis, nebo stříelný prach, nebo obeplutí mysu Dobré Naděje, nebo odkrytí Ameriky, nebo parní stroj. Neděkujeme mu filosofii, nebo vědu, nebo pravé náboženství, nebo nauku politické svobody a rovných práv; neděkujeme mu principy theorie a praxe výchovy. Století to bylo erou kulminační, v níž strom života kvete a zplodil dobrodějně ovoce; než nebyl by mohl vůbec kvěsti, kdyby jeho kořeny netkvěly hluboce v půdě minulosti, již práce nesčetných generací zkyprila a zúrodnila. Bylo věkem pokroku, poněvadž tu byl pokrok od počátku.

Nestvořilo domácností, ani občanské společnosti, ani státu, ani církve, ani školy, ani nějakých institucí, jež vychovávají. Bylo erou, v níž lidstvo přišlo k plnějšmu sebevědomí — erou rychlejšího rozpětí a rozšíření sil, jež činí pro život, v němž vašeň pro svobodu a poznání je vrozena, okolí výjimečně příznivé pro jeho činnost. Lidé naučili se v něm všeobecně aplikovati síly, jež byli podédili. Vynašili nové a dokonalejší stroje a jich pomocí dosáhli zázračné moci, uschopňující je ubíhati rychle přes moře a zemi, psáti své myšlenky perem, jež dosahuje tisíců mil, hovořiti s někým přes překážející prostor, činiti blesky, jež osvětlují jich domy a města stálým a spolehlivým světlem, zachycovati obrazy věcí, jež slunce vtiskuje v pevnou látku a rychle rozmnožovati tištěné stránky v milionech kopií.

Bylo epochou, v níž lidský duch vrhl se s neodolatelnou energií na srozumitelný vesmír. Nic neuniklo jeho pozorování. Měřil rychlost světla; vážil slunce a určoval prvky, z nichž jsou složena; uhodl historii zemské evoluce od rozžhavené massy až ke chvíli, kdy se stala obydlím člověka; vybudoval theorii organické evoluce, zárodkovou theorii nakažlivých chorob, molekulární theorii plynů, theorii o zachování energie a jednotejnosti přírody. Bylo to století, v němž nejen jednotliví duchové, ale celí národové, byli puzeni ku vyšší a trvalejší svěčnosti. Obdivuhodný pokrok ve vědě, v umění, v podrobování si sil přírodních, rozšířily myšlení a tužby lidské, dávající lidem sebedůvěru, jež budí v nich rychle víru a jistotu, že to, co vykonali, bylo jen předtuchou a slibem nekonečných možností dozajista trvajících, že bylo to jen rozumným úsilím zástupů zápasících a snažících se o pravdu, svobodu a moc, jež schopna byla uskutečnění. Jeho vítězství byla vítězství ducha nad hmotou, triumf osvícených národů nad národy nevědomými; a veškerý proud událostí směřoval k tomu, aby potvrdil lidovou víru v moc a hodnotu výchovy, na niž přestává se hleděti jen jako na věc pouze školy se týkající a která stává se hlavním zájmem vlád a státův. Demokratický duch vynucuje víru ve stejné příležitosti pro všechny, provedl všeobecné uznání pravdy, že prvou a největší

příležitostí je příležitost, vychovávatí sebe sama; že neúčinnější pomoc, již může člověk prokázatí svým bližním, jest učiti je, aby se stávali inteligentními, aby dovedli sebe řídití a sobě dostačovati. Posměvači jsou ti, kteří mluví o bratrství lidí a přece souhlasí, aby někteří zůstali v nevědomosti. Je vůle Boží, aby jeho děti věděly a milovaly, a nejsou křesťany ti, kteří odepírají spolupůsobiti, aby tato vůle Boží se víc a více uskutečňovala. Nejmocnější síly, jež se projevují v jeho vesmíru jsou rozum a vůle, a je zákon, že, aby dobře a správně tyto síly pracovaly a jednaly, musí býti k tomu vychovány. Práce je pozhnání; než býti odsouzenu pracovati nevědomě a neobratně, je neštěstí a ponížení. Člověk kráčí jistě a koná dobře jen tam, kde světlo ducha září na jeho cestu; a kráčí-li věře, i tu kráčí ještě ve světle ducha.

Obraznost, jež tolik řídí lidský život, je jen bludičkou, není-li osvěcována a řízena vzdělaným intelektem. Všechna pravá lidová hnutí jsou inspirována sympatií — touhou pomáhati oněm, kteří trpí, kteří jsou v bludu, jichž břímě je těžké, jimž příležitost jest odepírána. Toť to, co vyvolalo a udržovalo revoluce, jež osvobozovaly, jež dávaly nové naděje a odvahy potlačovaným. Toť to, co vtisklo devatenáctému století jeho nejvýznačnější tvárnost.

Byla to era emancipace, rozšíření života celého lidu. Víra v cenu svobody, rovnoprávnosti, všeobecného osvícení, stala se vášní. Nový vhlad byl získán v pravdu, že nevědomost jest otroctvím, a že tam, kde davům je dovolováno, aby zůstaly nevědomy, tyranství a potlačování jsou nevyhnutelna. Odtud víra ve svobodu a rovná práva stávala se nadšením pro rozšíření poznání. Poněvadž dobrodiní vědy, její moc předcházeti choroby nebo je léčiti, rozvíjeti poklady přírodní, sloužití přerůzně a přčetně lidským potřebám, byla den ode dne zjevnější, veřejné mínění obracelo se s rostoucí silou k hájení, dožadování se, k zřizování a udržování systému svobodných škol, v nichž duch všech mohl by býti připravován, aby se přizpůsobil okolí, stvořenému šířícím se myšlením a dokonalejším poznáním. Uznání nezbytné potřeby a nesmírné ceny všeobecného vzdělání vedlo k vyššímu uznání důstojnosti úkolu učitelova. Učitel není již paedagogem, je spolupracovníkem Božím na obnově světa. Učení přetvořuje se v povolání, na něž nutno se připravití, a naň hledí se jako na nejvyšší činnost z činností všech ostatních povolání, a kdyby bylo vskutku dobře prováděno, bylo by málo chorob, málo hříchů, málo nevědomosti, málo pří. Kdyby lidé pochopili, že učitel je škola, jich láska pro školu stala by se respektem a uctivostí pro učitele; a tu učitel, který po věky byl otrokem, nebo aspoň bylo s ním tak zacházeno, jest nyní ctěn všemi moudrými a dobrými. Nejlepší věc — náboženství a kultura, mravnost a umění — jsou rozšiřovány; a mohou býti šířeny jen těmi, v nichž jest životní moc. Proto učitel měl by obdržeti velkodušné a nepředpojaté vzdělání, měl by si osvojiti nejvyšší víru, nejpravdivější poznání, nejčistší a nejšlechetnější lásku, jež kdy prochvívala lidským nitrem a srdcem, a pak měl by se seznámiti s theoretickými a praktickými detaily svého díla. Prvý požadavek pro člověka, muže nebo ženu je býti opravdovým, ušlechtilým, hodným, inteligentním. Jeť úlohou učitelovou rozšiřovati a podporovati život, zvyšovati jeho moc a jakost; a to může činiti jen, je-li sám tím, čím mají za jeho pomoci se státi jiní.

Poselství století devatenáctého století dvacátému je toto: „Tak přetvořiti veřejné mínění, aby vedlo a pudilo nejlepší muže a ženy k učitelskému povolání“. Služné budiž značno; budovy budtež plny světla a čistého vzduchu;

třídy buďtež малы; hodin studia budiž málo; chovanci ať nabývají poznání tak příčinlivě jak včely získávají medu. Atmosfera tu budiž ta, kterou jen láskyplné, silné a milující duše mohou stvořiti. O sobě není nic krásného nebo půvabného, krásným nebo půvabným činí něco jen duch; a tam, kde jsou světlí a zářní duchové, budou i ochotná srdce, bude zájem, svéčinnost a snaha. S otupělcem stávají se i děti otupělci, s omrzelcem omrzelci, s lenochem lenochy, s nedbalcem nedbalci. Jich hlavní schopnost je schopnost napodobovací; a budeme-li chtít vychovávat, musíme postavit do středu jich ty, v jichž podobě naleznou rozkoš a požehnání vzrůstu a rozvoje. Není křeménku ležícího na neviděných vrcholcích, aby nebyl držán nerozvížitelnými zákony hmoty a i ducha; a není věci zdánlivě daleké lidské potřeby, aby dobrý učitel neukázal, že je nám blízka a příbuzna. Učitel bere prázdné formy myšlení a plní je pravdou tak rozmilou jako je přítomnost přátel. Vědět, jak budit zájem, toť veliké tajemství učitele; a tajemství to je tajemství netajemné. Má-li sám zájem, ukáže lehce, že se i sám zajímá, a vzbudí i u dětí zájem pro svá slova a pro svou práci.

Veškero naše vědění přichází od zkušenosti, a naše nejpłodnější zkušenost je zkušenost vznešených osobností, ať již v životě nebo v literatuře; a poněvadž cíl výchovy je nabytí vědění, musí jeho methodou býti styk s učiteli, a to s učiteli, jichž poznání je pro nás školou ctnosti a kultury, vtělené v ženách a mužích, jež můžeme v pravdě obdivovati a milovati.

Nejdůležitější rozvoj výchovné myšlenky v XIX stol. bylo plnější uznání principu, že výchova je všeobecné právo, důsledně, že povinností společnosti jest, aby opatřila prostředky výchovy všem, a že nezbytným a dostačujícím prostředkem jest osobní vliv osvíceného a milujícího učitele. Z tohoto poznání vznikl neodolatelný popud rozšiřovati poznání, netrpěti nikoho, kdo mohl by býti učen poznávati, aby žil a umíral v nevědomosti; odtud vyrostly systemy veřejné školy, přístupné všem; odtud zrodilo se pravdivější oceňování hodnoty učitelova úkolu, rostoucí touha přivesti k tomuto úkolu lidí nejschopnější a nejvlivnější, poskytnouti jim nejlepší kultury, která spolu s kázní a odborným vzděláním by musila jim dáti takt a obratnost v provádění jich díla. Jestliže největší duchové XIX století přispěli opravdově svým myšlením věci výchovy, uvažující ji se stanoviska filosofie, historie a vědy, je třeba hledati příčinu toho v tom, že svět dospěl k náhledu, že výchova, která je vědomou evolucí, je methoda, již Věčný používá, aby vytvářel a zdokonaloval vše, co se rodí v čase a prostoru. Člověk rozvíje vše, co je působivo v lidské schopnosti, spolupracuje s Bohem vyzvėdati život.

(Pokračování.)

Dr. JOS. KRATOCHVIL.

Věda a víra.

(Volné kapitoly.)

I.

První doba křesťanské kultury t. zv. doba sv. Otců čili patristická značí nejužší spojení filosofie, dle tehdejšího názvosloví vědy vůbec s theologii, vědy s vírou, státu s církví, papežství s císařstvím. Vtělená moudrost boží — Ježíš Kristus přinesl nový život pokleslému lidstvu, nový život mravní i myšlenkový. Jeho evangelium — první to filosofie křesťanská — značí náplň předtuch a proroctví starověkých náboženství i názorů mudrců antických. První filosofie křesťanská neboli počáteční věda křesťanská hledí využití antických myšlenek k osvětlení a zdůvodnění křesťanské víry. Klement Alexandrijský vyznává, že filosofie pohanská připravovala na Krista. A není zajisté pochyby, že pojem Boha a vše, co s ním souvisí, jest tak zakotven v lidské přirozenosti, že žádná věda nemůže od něho odezíratí.

V druhém století po Kristu obec křesťanská stává se předmětem nejprudších útoků nejen se strany římských císařů, nýbrž i se strany pohanských filosofů a učenců. Nastává proto potřeba obhájití a obránití víru křesťanskou. Vystávají obránci čili apologetové, aby ukázali soulad mezi vírou a vědou, soulad mezi zjevením a filosofií. Podivuhodně vyspělé názory o tomto souladu proslovují hned první obránci. Justin, filosof a mučedník († 166) svojí geniální naukou o t. zv. rozumu semenném dokazuje, že nauka Kristova jest jediná pravá a plná věda, že Kristus proto našel stoupence zcela jinak nadšené a obětavé než kterýkoliv jiný filosof pohanský ani Sokrata nevyjimaje. Pro myšlenku Kristovu podstoupili smrt nejen filosofové a učenci, ale i lidé prostí a neučení.

Dle Justina rozum každého člověka obsahuje seménka Loga čili Slova, kdyžtě rozumová schopnost člověka jest nápodobením nekonečné moudrosti Slova. Všichni lidé jsou účastni Slova; někteří měrou větší, jiní menší. Odtud vysvětluje si také Justin, že některé pravdy byly již u filosofů pohanských. Náboženské pravdy u pohanů, i u největších filosofů jsou přejaty ze zjevení. „Vše, cokoli o nesmrtelnosti duše a trestech po smrti, o rozjímání věcí nebeských aneb o podobných naukách filosofové i básníci proslovili“, tvrdí Justin ve své Apologii, „to vše mohli pomyslití a vyložiti, vzavše k tomu podnět z proroků“. „Všichni tedy napodobují naše učení“.¹⁾

Uznává tedy Justin nejen vnitřní, ale i vnější souvislost mezi Logem a naukou světskou, mezi vírou a vědou. Nezná nepřátelství proti světské vědě, váží si jí a cení vysoko, ale výše ještě klade pravdy božské, zjevení Kristovo. Celkově tedy možno plným právem charakterisovati filosofii Justinovu jako úsilnou snahu po souladu mezi filosofií řeckou a pohanskou vůbec a mezi učením Kristovým. Jest to most mezi vědou a vírou, ježto obě dle Justina vycházejí z téhož pramene, z Rozumu věčného. Srovnej můj „Úvod do filosofie“ str. 47—52.

¹⁾ Srovnej pěknou studii Dra. Karla Hubíka První křesťané a Sokrates. Hlídky 1911. č. 7—9.

Nebyli ovšem všichni apologetové stejného mínění s Justinem. Již jeho žák Fabián z Assyrie vysoko nad vědu staví víru a bojuje důvody často očividně nesprávnými proti filosofii řecké. Podobně také Hermias na konci 2. století snaží se dokázat slovo apoštolské: „Moudrost tohoto světa jest bláznovstvím u Boha“. Již však vrstevník Hermiův Markus Minucius Felix vrací se k názorům Justinovým a hledá soulad mezi filosofií a zjevením, mezi vědou a vírou. Odmítá co nejrozhodněji skepsi, ježto prý sama v sobě si odporuje a ježto poznání jistě vrozeno jest člověku již od přírody.

Přílišná snaha po harmonii mezi vědou a vírou, mezi filosofií a zjevením vyvolala v extrému pokus upravit zjevení podle zásad pohanských filosofů. Úsilí toto nazývá se v dějinách filosofie gnosticism, stoupenci gnostikové. Gnostikové přejali zásady a soustavu Žida Filona a vytvořili z filosofie řecké, náboženstev orientálních a víry Kristovy fantastickou směr nábožensko-filosofickou, jež ovšem brzo se rozpadlo v — niveč. Gnostiků byly obrovské řady v Egyptě, Syrii, Itálii a Galii, ale hlouček křesťanů s Irenaeem v čele brzo bludy jejich vyvrátil. Irenaeus uznává rád omezenost a slabost lidského rozumu obzvláště ve věcech božských, ale nepohrdá jím, nýbrž jen podřizuje pravdě vyšší, zjevené. Užitečnější jest s láskou věřit Bohu než nadýmati se vědou. Poměr mezi vědou a vírou značí nadřazenost této oproti oné. Stejně usuzuje žák Irenaeův Hippolyt († 234).

Ve třetím století po přípravné práci apologetické počíná se ve vědě křesťanské doba pozitivní, ucelující, systematisující práce. Spisovatelé třetího století pokoušejí se již o celkovou soustavu křesťanské filosofie a vědy vůbec. Obzvláště vynikla v tomto směru první křesťanská universita v Alexandrii v Egyptě.

Hlavou této university jest Klement Alexandrijský, známý svým výrokem, že filosofie pohanská připravovala na Krista. Proto přikládá filosofii velký význam. Pravdy obsažené ve staré filosofii vychovaly lidstvo pro pravou gnosis, pravé poznání, jež jest naprostý soulad mezi vědou a vírou. Filosofie potřebujeme, abychom došli od víry (pistis) k poznání (gnosis), abychom objevili harmonii vědy s vírou. Kriteriem pravé vědy jest právě soulad s vírou t. j. s učením církve Kristovy. Cílem člověka jest povznesení k Bohu. Pravý gnostik čili pravý křesťanský filosof jest prost vášní a náruživostí, za všech okolností zachová naprostý duševní klid; tím povznáší se k Bohu, připodobňuje se Bohu, jenž podstatou svou jest naprosto klidný a nejvýše dobrý. Shodně s Klementem řeší problém vědy a víry jeho nástupce ve škole alexandrijské Origenes († 264).

Z latinských spisovatelů této doby nejvíce vynikl Tertullián karthaginský. S pravým zápalem nadšeného advokáta, s výmluvností plnou fantazie ukazuje na rozdíl mezi božským zjevením a lidskou moudrostí. Pravda zjevená stojí nekonečně vysoko nad pravdou rozumovou. Vědy světské navzájem si odporují, pravda křesťanská však stojí neochvějně. Vůdcem k nejvyšším otázkám našeho bytí nemůže být slabý, k omylům nakloněný lidský rozum, nýbrž jedině Kristus, Syn Boží, pravý filosof. Kristus bez omylu odpovídá nám na nejtěžší otázky. Jedině křesťan kdy může honositi se vědou. Nalezáme-li také u pohanských filosofů zárodky pravdy, vysvětlujeme si to jen tak, že v každé duši jest přirozený rys křesťanský: anima naturaliter christiana,

Podobně řeší poměr vědy a víry vrstevníci Tertulliánovi Arnobius a Laktantius. Nejvyšším statkem člověka jest víra. Byly-li některé pravdy již v pohanství, teprve křesťanství je dotvrdilo. Víra jest nad vědu povýšena.

Století čtvrté a páté značí vrchol patristické filosofie. Přípravná práce století předchozích dochází dovršení a ucelení. Poměr mezi vědou a vírou přichází do nového stadia. Kdo probírá se literaturou této doby, žasne nad krásou a plností života jednotlivých spisovatelů církevních. Jména Athanáš, Basil, Řehořové, Hilarius, Jeroným a zvláště Augustinus volají hlasem hromu, že v boji proti pohanství zvítězil Galilejský.

Aurelius Augustinus († 430) značí vrchol patristické filosofie. On nepřijímá pouze dávné záhady, nýbrž plně je prožívá, on nedívá se na ně jako na výtvary dějin, nýbrž jako na nejpálčivější dějiny svého nitra. Augustin jest duchem, který všechny záhady i s kořeny jejich přijímá do své duše a řeší je cestou novou, vnitřním procítěním a k vroucnosti vůle. Poměr mezi vědou a vírou nejlépe charakterisují jeho slova: credimus, ut cognoscamus, non cognoscimus, ut credamus. Tím chce naznačiti, že nejdříve potřeba jest víry a potom teprve stálým prohlubováním a prozkoumáváním obsahu víry možno dojít k poznání, vědění. Proto opakuje na četných místech ve svých spisech známou větu: Crede, ut intelligas! Víra jest tedy přípravou, žebřem poznání.

„Co značí poznat pravdu?“ táže se svatý Augustin a sám si odpovídá: „Předně poznati sebe a hleděti se zdokonaliti; za druhé poznati a milovati svého Stvořitele“. Povznášíme-li se od poznání smyslového k příčinám vyšším vzniká poznání rozumové. Nejvyšším jeho pravidlem jest Bůh. Víra tedy musí býti rozumová a poslušnost božské pravdy poslušností rozumnou (rationabile obsequium). To jest tehdy, když víme, že ve zjevení a učení církevním jest božská pravda. Si igitur rationabile est, ut ad magna quaedam, quae capi nondum possunt, fides praecedat rationem, procul dubio quantulacumque ratio, quae hoc persuadet, etiam ipsa antecedit fidem.

Důvody pro víru jsou jednak subjektivní, jednak objektivní či historické na př. rozšíření a jednota církve. Poměr vědy a víry rozřešen tím způsobem, že větší váha klade se na víru, že božské zjevení převyšuje lidské vědění. A je to tím zajímavější, že právě sv. Augustin, muž tolik zkušený, muž který po tolika bloudění a hledání nalézá v církvi Kristově vytoužený mír duševní, že sv. Augustin nejzřetelněji prohlašuje zjevení za regulativ vědění. Zpytování svědomí vede jej do hloubek nitra, z poznání plyne pokoření a to otvírá ústa k plnému vyznání. Proto také „Vyznání“ sv. Augustina jsou knihou o níž praví básník Petrarka: „Tato kniha Tě roznítí a duši Tvou v plamen uchvátí; při čtení budou Ti slzy téci po tvářích, budeš čísti s pláčem a plakati radostí . . .“

Učitel Š. T.:

O prvoplození.¹⁾

Otázka, kterak vznikl první život na zemi, náleží zajisté k otázkám nejdůležitějším, jakými kdy duch lidský se zabýval. Člověku věřícímu v Boha Stvořitele jest ovšem lehká na otázku tu odpověděti; materialistům však otázka o vzniku prvního života jest oříškem strašně tvrdým, který rozlousknouti dosud nepodařilo se žádnému z nich. Geologie i palaeontologie rozpoznaly i stanovily prvopočáteční dobu ve vývoje naší země, kdy život na zemi neexistoval a existovati nemohl. Vědy ty tvrdí se vši určitostí, že byly doby azické (neoživené).

Tento přechod ze smrti k životu na naší zeměkouli jest faktem, vůči kterému jest materialismus na rozpacích. Nebýti toho fakta, jak pohodlně a snadno by mohli materialisté tvrditi, že život jest věčný, podobně jako to tvrdí o hmotě, síle a pohybu; jsouť zvyklí vzpírati se rozumovému důkazu, libujíce si ve svých úvahách v logických kotrmelcích.

Kterak vznikl život? Atheistický monismus očitá se tu v nesnázích, do nichž vehnán jest neúprosným dilemmatem: buď uznati Boha Stvořitele nebo nalézti nějakou hypotézu opravdu vědeckou, která by tvůrčí činnost nahraditi mohla,

Přihledněmež k proneseným hypotézám, zkoušejme jejich oprávněnost a věrohodnost, načež učiníme logické závěry.

Někteří (Fechner, Preyer) jsou toho náhledu, že vesmír původně byl jedinou obrovskou bytostí organickou, sebevědomím obdařenou, z níž povstalol slunce, země a konečně člověk a zvířata jakožto zvláštní organismy nižšího řádu.

Živoucí zemský kolos zabíral v sobě všechny tři přírodní říše, rozčleni se v kůru zemskou a moře, ve kterém ihned začaly se tvořiti zvláštní organismy, podobně ve vzduchu atd. Dle hypotézy této neústrojná hmota povstala z organické a nikoli obráceně. Tak první neústrojné vrstvy vznikly ochlazením žhavého zemského organismu odumřevše, když nemohly míti účast na pohybech živoucího ohnivotekutého obrovského organismu. Těžké kovy, kdysi také organické elementy, jsou „známky posmrtné ztrnulosti předvěkých obrovských organismů, jichžto duchem byla snad svítící železná pára, jich krví tekutý kov a výživou snad meteority“.

Dle jiné hypotézy (W. Thompson, E. du Bois-Reymond) přiletěly zárodky života s povětroni s jiných těles světových na naši zemi; hypotéza tato jest neudržitelná, předpokládá, že by zárodky ty vydržely teplotu vyšší, nežli jest teplota koule do červena rozžhavené. Ostatně by problém vzniku života touto hypotézou nebyl rozluštěn, nýbrž pouze dále posunut.

¹⁾ Viz: Muckermann; Grundriss der Biologie, Hartmann: Das Problem des Lebens, Reinke Einleitung in die theoretische Biologie, Wasmann: Die moderne Biologie, Reinke: Die Welt als Tat.

V nejnovější době Švéd Svante Arrhenius¹⁾ přišel s teorií, dle které dokonce paprsky sluneční zprostředkovaly dopravu zárodků života na naši zemi.

Všechny tyto teorie jsou naprosto neudržitelné, beze všeho pozitivního podkladu, takže práve: patří do říše smyšlenek jsouce naprosto nevědecké, takže jsou zavrhovány i velkou většinou materialistů, kterým nezbyvá než vzít poslední útočiště ku t. zv. prvoplození.

Prvoplozením či plozením samovolným (*generatio equivoca* nebo *spontanea*) vyrozumíváme „vznik organického individua bez rodičů“ (Haeckel.) Ku podstatě prvoplození patří dále, že neústrojná hmota sama sebou a svojí vlastní silou zplodila první organismy.

I naskytá se otázka, je-li prvoplození možné?

Samozřejmě — tak ujišťuje se ze strany monistické — jest prvoplození možné; neboť organický život na naší zemi skutečně existuje a dříve přece neexistoval, jak geologii a palaeontologii prokázáno. I musil býti jednou čas, kdy za zvláště příznivých fysicko-chemických podmínek první buňka z uhlíkových skupenin se vyvinula. Prvoplození jest tedy neprominutelným postulátem vědy,

Fysiolog M. Verworn (*Allgemeine Physiologie* 1901) dokazuje prvoplození takto: „Živoucí podstata jest toliko částí hmoty zemské. Seskupení této hmoty v živoucí podstatu bylo právě tak nutným výsledkem vyvoje zemského, podobně asi jako vznik vody, která jest nezbytným následkem stále pokračujícího ochlazování oněch vrstev, které tvořily kůru zemskou; právě tak jsou chemické, fysické a morfologické vlastnosti živoucí substance nutným následkem působení našich nynějších vnějších podmínek životních ve vnitřní okolnosti dřívější živoucí substance. Vnitřní a vnější podmínky životní jsou v podměru neodlučitelné výměnnosti, jejímž výsledkem jest život.“

Co namítneme proti tomu?

Že první organismy povstaly z neústrojné hmoty, přiznáme rádi, neboť musily by býti „z ničeho stvořeny“, ku kteréžto domněnce nejsme ničím nuceni. K podstatě prvoplození však patří, že neústrojná hmota sama sebou a svojí vlastní silou zplodila první organismy, což však jest v naprostém odporu se skutečností.

Dříve ještě, než toto svoje tvrzení dokážeme, podáme ukázky, jakým způsobem někteří prvoplození vysvětliti se snažili. Diviti se musíme naivitě, s jakou jednotlivé nápady vydávány byly za výsledky vědecké.

Tak tvrdil ku př. Schaafhausen (1892) se vši vážností, že voda, vzduch a rozličné hmotné částice vlivem světla a tepla se přímo spojily a vytvořily bezbarvou rasu *Protococcus*, která se stala druhem *Protococcus viridis*. K tomu poznamenává Yves Delage nikoli bez ironie: „Je-li věc tak jednoduchá, proč nevytvoří pan autor některé z rodu *Protococcus* ve své „laboratoři? Rádi bychom mu při tom chlorofyl darovali.“

Rovněž tak naivní jest objevení „organického prahľenu“ pokřtěného názvem *Bathybius*. Tento „prahľen“ nalezen byl r. 1857. při kladení severo-

¹⁾ Das Werden der Welten und die Vorstellung vom Weltgebäude im Wandel der Zeiten, Lipsko 1908.

atlantského kabelu. Huxley popsal tento „prahlen“ jako malé organické chomáčky bez jádra a bez struktury, Haeckel pak pokřtil tyto „prý organismy“, názvem *Bathybius Haeckelii* tvrdě o nich, že jest to organická hmota prvoplozením se tvořící. Později však sám Haeckel nucen byl konstatovati, že onen *Bathybius* není nic jiného než neústrojná sraženina, která se náhodou vytvořila ve zkumavce alkoholem naplněné.

Podobně ukázalo se býti s prahmotou Italem Maggi-m vynalezenou a nazvanou *Glia* (r. 1874.), o níž se on domníval, že jest východiskem života.

Takovéto pokusy žádný vážný, myslící přírodopisec vážně bráti nebude. Již chemické složení protoplasmy (ku př. v buňkách semenných $C_{20} H_{40} N_9 P_3 O_{22}$ — dle Mieschera) vysmívá se každé námaze theoretiků vysvětliti teorií uhlíkovou složení chemické.

Jak vznikají skutečné organismy?

Položíme-li kus masa na vlhké, teplé místo, nastává v krátké době hniloba a zahnívajícím maso brzy hemží se červy a larvami. Odkud vznikla hniloba, odkud vzal se život?

Na první pohled se zdá, že červi vznikli ze zahnívajícího masa. A opravdu, po dlouhé věky se tomu věřilo.

Tak na př. sv. Isidor (7. stol.) vypravuje ve svém encyklopedickém díle jednajícím o celkovém vědění své doby, že dle všeobecné zkušenosti vznikají včely z těla zdechlého voła. Neboť kdo prý by si přál včel, tu ať zdechlinu pořádně holí proklepe, čímž prý vzniknou z masa červi, ze kterých pak vyvinou se včely, jenom ale v tom případě, jedná-li se o zdechlinu voła, kdežto ze zdechlých koní vznikají sršně, z mezků trubci, z oslů vosy. Podobné recepty známy byly i pro vznik myší, žab, úhořů atd. A že ještě podnes v méně vzdělaných kruzích mluví se o líhnutí blech atd. z prachu, špíny a nečistoty, jest věc známá.

Víra v prvoplození byla tedy dříve všeobecná, zejména v „tmavém“ starověku a ještě „temnějším“ středověku. Teprve asi před 200 lety vznikla v kruzích vědeckých nedůvěra k prvoplození. Byl to italský přírodovědec Francesco Redi, který přišel na myšlenku přikrytí maso jenom tkaninou (gázem). Tím znemožněno bylo hmyzu klásti vajíčka na maso a tvoření červů a larev přestalo. To zatím stačilo. Brzo však bylo zjištěno v zahnívajících látkách veliké množství nejmenších organismů. Pozorování to učinil nejdříve hollandský přírodovědec Lemvenhoek Antony. Jak vysvětliti vznik těchto podivuhodných organismů?

Needham, irský kněz, rozřešil první otázku tuto experimentálně (1745) Příslušnou tekutinu (opepřenou) nalil do nádoby hermeticky uzavřené a silně zahříval. Zamýšlel totiž všechny zárodky v tekutině horkem usmrtiti a vniknutí nových zárodků ze vzduchu zabrániti.

To byla správná cesta, která ovšem nevedla ještě k cíli. Brzy totiž byl pozorován v zapečetěné láhvi nový život, takže Needham prohlásil, že nelze pochybovati o skutečnosti prvoplození.

Názory Needham-ovy našly nejšířší ohlas u četných přírodovědců (*Buffon*) zejména ve Francii a Italii. Konečně ostrovtipný, *Abbé Spallanzani*

podrobil pokusy Needhamovy opětne zkoušce, i shledal, že dotyčnou kapalinu dlužno aspoň $\frac{3}{4}$ hodiny vařiti, aby se zamezilo vzniku nálevníků v kapalině té. K podobnému resultátu přišel Francouz Appert, uživ výše zmíněné metody ku zachování konserv pro domácí potřebu.

Zatím však Needham byl ihned s odpovědí hotov.

„Tortura dlouhého vaření“, tak vysvětloval, „nezničila by jenom vegetativní sílu zárodků organických v kapalině, nýbrž také takové malé množství vzduchu v nádobě. V důsledku toho musil by býti každý životní zjev v konservách naprosto nemožným, což jest v odporu se skutečností.“

Na námitku tu nevěděl Spallanzani v celku co odpověděti. Ano dokonce i fysik takového zvučného jména Gay-Lussac potvrzoval námitku Needhamovu, když dokázal, že vzduch v konservách neobsahuje žádný kyslík. A aby zmatek byl dovršen, vyslovil Gay-Lussac náhled, že kyslík sám jest vlastní příčinou hniloby a kvašení líhového.

Námitka Needhamova a theorie Gay-Lussacova mohly býti vyvráceny pouze experimentálně, což provedl Theodor Schwann profesor anatomie v Lüttichu (zemřel r. 1882), aniž by ovšem problém prvoplození zásadně rozřešil. Schwann nalil silný odvar masový do skleněné baňky a vařil jej. Baňky ty opatřeny bylo zátkou dvojité vrtanou, kterýmižto otvory procházely zakřivené roury vedené roztavenou slitinou kovovou, spojující vzduch venkovní se vzduchem baňky. Těmito rozžhavenými rourami vhláčen byl zvláštním ssacím přístrojem do skleněné baňky vzduch, jsa tak stále obnovován a živoucích zárodků sprostěn. Výsledky pozorování odpovídaly v celku očekávání Schwannově: organické tekutiny zůstaly většinou nezměněny.

Podobným způsobem projednal Schwann otázku kvašení líhového, uživ k tomu cíli láhvi s roztokem cukru třetinového a kvasnicemi. Příčinou hniloby a kvašení líhového nemohl tedy býti kyslík, „aspoň ne kyslík atmosferického vzduchu sám, nýbrž jakýsi princip v obyčejném vzduchu obsažený a teplem zničitelný.“ Tyto výsledky Schwannovy potvrzeny byly pokusy zoologa Schultze jakož i duchaplnými pokusy Schroeder-ovými, k erý vzduch filtroval bavlnou.

Pouze jediná otázka nebyla pokusy těmi rozřešena a ta je: Co jest vlastní příčinou hniloby?

To byla otázka, která musila býti zodpovězena. Až dosud bylo zjištěno, že onen princip hnilobu způsobující obsažen jest ve vzduchu, o jeho však povaze nebylo známo ničeho: nevědělo se, v čem spočívá, zda v zárodcích či jakési doposud neznámé chemické substanci.

Otázku tuto rozřešil Pasteur a uložil výsledky svých klassických pokusů v proslulém spise: „Die in der Atmosphäre vorhandenen organisierten Körperchen, Prüfung der Lehre von der Urzeugung“ (1862).

Pomocí zvláštního vzduchového cediče ze střelné bavlny zachytil Pasteur prach ve vzduchu se vznášející. Onu střelnou bavlnu obsahující atmosferický prach rozpustil ve směsi líhu a etheru a prach, který ke dnu padl, mikroskopicky zkoumal. I vyšlo ne jevo, že prach ten obsahuje nesčetně mnoho zárodků nižších organismů. Aby nyní dokázal, že tyto atmosferické zárodky dávají vznik organismům v příslušných tekutinách, volil Pasteur dvojí cestu.

Především opakoval pokus Schwannův dokázav, že organické tekutiny působením žhavého proudu vzduchového, jenž atmosferického prachu jest zbaven zůstávají nezměněnými. Skleněné baňky naplnil ku př. z polovice cukrovým roztokem, do něhož přidáno něco kvasnic, a hrdlo baňky spojil s platinovou rourkou, udržovanou stále ve stavu žhavém. Na to vařil obsah baňky po několik minut a opět ochladil. Rozžhavenými rourkami dral se venkovní vzduch do baňky, jejíž hrdlo bylo ihned zataveno. Dlouhá léta nebylo pak pozorovati na kapalíně v baňce nejmenší změny.

Ve druhé skupině pokusů dokázal Pasteur, že atmosferický prach vzduchu i rozžhaveného vyvolává nejrozmanitější život v tekutinách.

Organickou tekutinu zárodků prostou (masový odvar) dal opět do skleněného jímače, jehož hrdlo zalito bylo ve špičku a kaučukovou trubicí spojil hrdlo to se skleněným válcem. Do tohoto válce vložil malou skleněnou trubičku ucpanou bavlnou obsahující atmosferický prach. Skleněný válec spojen byl rourou s rozžhavenou trubicí platinovou, celé pak toto trubicovité seskupení spojeno bylo s vývěvou. Aby rozžhavený vzduch pronikl onou bavlněnou zátkou s atmosferickým prachem, otevřel Pasteur a ihned zase zavřel asi 10—12krát kohoutek ku platinové rouře, při čemž po každém uzavření kohoutku vyčerpával vývěvou vzduch z onoho trubicového seskupení. Konečně ulomil špičku hrdla skleněného jímače a sešoupl skleněnou trubičku s bavlněnou zátkou do jímače, načež zatavil hrdlo jako dřívě.

Jak se dalo očekávati, vyvolal atmosferický prach již po několika dnech čilý život mikroorganismů v tekutině. Při tom ukázalo se býti stejným, užilo-li se v pokusu tom místo bavlny asbestu.

Pasteur úlohu svoji rozřešil skvěle. Dokázal především, že tam, kde není života, také žádný život nevzniká, čili že neústrojná hmota sama sebou nemůže naprosto zploditi život. Dále pak dokázal, že zárodky nálevníků jsou ve vzduchu, jsouce na kapalinu přenášeny atmosferickým prachem, čímž stanovil pozitivní základ k vysvětlení, kterak mikroskopický svět organický vzniká.

Od té doby byly tyto výsledky Pasteurovy mnohými vědátory potvrzeny, takže všechny naděje některých přírodopisců, kteří mermomocí platnost prvoplození chtěli dokázati, v každém směru se ztroskotaly.

K takovým marným pokusům patří ku př. pokusy John Butler-Burke-ovy, který zamýšlel účinkem radia na sterilisovaný masový bouillon dosíci vznik nejmenších bytostí organických. Obdržené „prý organismy“ nazvané „radiobes“ nejsou však ve skutečnosti nic jiného nežli velice malé sražené jakési schránky bílkovité, jejichž podivuhodné „samodělení“ způsobeno jest explodující směsí kyslíku a vodíku.

Podobně Leduc-ovy „umělé buňky“, které v poslední době ve světě vědeckém způsobily tolik rozruchu nezasiinují věru onoho pyšného názvu. Zhotovíme je následovně: Ve vodnatém, 40° C teplém roztoku klišovateho rosolu, kuchyňské soli a žluté krevní soli třeme zrnkovitou směs cukru a skalice modré. Zrnka obalí se tu sraženinou kyanidu železnato-měďnatého, který jest vodou proniknutelný nikoli ale roztokem cukru. Tím povstává silný osmotický tlak, jehož působením na mnohých místech vytvoří se ihned nová blána nebo

usazenina kyanidu železnato-měďnatého v pravidelném postupu a s mechanickou nutností tak dlouho, až roztok jest vyčerpán. Podobně jako krystaly jsou i tyto ztrnulé útvary nestálé. O nějaké struktuře buněčné (jádro atd.), o dělení buněčném a nějakém vlastním životním pochodu nemůže býti při těchto „umělých buňkách“ ani řeči. Je samozřejmé, že „buňkám“ těmto jakožto umělým útvarům chybí důležitý projev života, pokud se týče rozmnožování a účelné schopnosti reakční na vnější dráždidla, jakož vůbec každá vlastní vnitřní činnost.

Z uvedeného plyne, že všechny pokusy ve příčině prvoplození svědčí o tom, že prvoplození jest nemožné. Mrtvá neústrojná hmota sama sebou nemůže absolutně vydati ze sebe život.

Jaká tu ohromná nesnáz naskytá se tu materialistům. Nechtíce uznati Boha Stvořitele, vrhají se zoufale ku prvoplození, čekajíce jedině od tohoto pomoci. A zatím všechny pokusy v tom směru selhávají; ale přes to ozývá se z řad materialistů zatvrzelé volání: Boha Stvořitele uznati nechci, a přes všechny nezdary prvoplození uznati musím. Na doklad uvádím slova Virchowa, která pronesl u přítomnosti Haeckelově: „Věda nezná ani jedinkého fakta pozitivního, které by mohlo sloužiti za doklad, že nějaká massa neorganická, třeba z oboru Společnosti Uhlík a spol. byla by se kdy bývala přetvořila v massu organickou. A přece, nechci-li uvěřiti v existenci zvláštního Stvořitele, musím uchýliti se k prvoplození: toť jest zřejmo, tertium non datur. Pro prvoplození nemáme však žádného důkazu. Nikdo dosud nebyl svědkem samovolného vzniku organické hmoty; nejsou to theologové, kteří prvoplození zamítají, nýbrž jsou to přírodozpytci . . . Nutno vyvolit jedno z dvojího: buď prvoplození anebo stvoření; my učenci (materialističtí) klonili bychom se — upřímně řečeno — ku prvoplození. Ach, kéž by se vyskytlo něco, z čeho by je bylo možno dokázati¹⁾

Někteří materialisté praví: Fakt, která by svědčila ve prospěch prvoplození, nyní nemáme. Ale snad byly na počátku vývoje zemského podmínky jiné a příznivější, takže tehdy prvoplození bylo možné.

Jiní zase snaží se učiniti problém prvoplození „poněkud pochopitelnějším a přijatelnějším“. Jelikož mezi neústrojnou hmotou a živoucí buňkou jest ohromná nepřeklenutelná propast, nemohla prý se živoucí buňka vytvořiti najednou, nýbrž postupně. Dle toho skládá prý se buňka jakožto živoucí jednotka z „jakýchsi menších živoucích jednotek“, kteréž prý našemu pozorování ujdou. Tyto hypotetické „nejjednodušší jednotky životní“ (různí přírodovědci pojmenovali je různě) jsou prý navzájem od sebe odchýlené majíce jen to společné, že se neskládají již ze žádných živoucích částíček, nýbrž pouze z molekul, tvořice tak „přechod“ od mrtvé hmoty ku živé buňce a tak prý jest prvoplození vědecky přijatelné.

Oproti této poslední domněnce uvedeme následující: Dle výsledků biologického zkoumání neexistuje živoucí organismus ani živoucí část organismu, který by byl jednodušeji organisován jako buňka, t. j. jinými slovy, buňka jest poslední samostatná jednotka životní, nejjednodušší živoucí kámen při stavbě organismu. Není ani jediné buňky, která by nepovstala dělením buňky již stávající. Omnis cellula ex cellula.

¹⁾ Viz F. Duilhé de Saint Projet — Dr. Podlaha: Apologie str. 163. a 164.

Podobně neexistuje jádro buněčné aniž jakýkoli chromosom, který by nevznikl uvnitř buňky z jádra event. chromosomu již stávajícího. Samostatné jednotky životní jsou vždy jen buňky a nikoli jakási její část.

Připusťme ale přes to, že by skutečně existovaly živoucí jednotky jednodušší než buňka. Směli bychom pak snad tvrditi, že vznikly samy sebou?

Nikoli; záblesk první jiskry života v mrtvé molekule zůstává právě tak nevysvětlen jako dříve.

Poměr života ku mrtvé molekule zůstává stále takovým jako ku př. poměr idee lásky k bližnímu ku kamenu, ze kterého dotyčná idea vystaví ku př. obrovskou nemocnici. Prvoplození zůstává tedy nevysvětleno a nedoloženo jako dříve.

Snad ale byly podmínky v prvních periodách vývoje zemského jiné a příznivější!?

Tento předpoklad postrádá zcela pozitivního podkladu a jest vzhledem k tomu, co o zákonech neústrojné hmoty známe, málo pravděpodobný.

Rozptýlené molekule hmoty seskupují se tak, že v každém okamžiku docílují se rovnováha stálá, i jeví se u hmoty jen ta tendence tutéž strukturu v každé části opakovati. I jest hmota absolutně neschopna se rozmnožovati a případná poškození sama účelným rozrůzněním vyplniti. I u tak zv. „tekoucích krystalů“, o kterých někteří tvrdí, že se pohybují, dělí, navzájem „požirají“ a splývají, jest tato podobnost ku činnostem nejnižších organismů pouze vnější a zdánlivá. Neboť krystaly tyto rostou a pozměňují se jen tím způsobem, že z venčí usazují se na nich molekuly, aby zachována byla stálá rovnováha. Nastane-li pak po případném poškození krystalu přetvoření a posunutí jeho částí, tu nejedná se zde o opětné vytvoření a novotvary, nýbrž o obnovení porušené stálé rovnováhy, jejímž nejúplnějším výrazem jest příslušný tvar krystalu. Dotyčné „dělení, vzájemné požírání a splývání“ tekoucích krystalů není tedy žádný život, nýbrž je to shlukování molekul za účelem docílení stálé rovnováhy. Schopnost zpracovávati z venčí přibrané molekuly ku rozmanitým potřebám životním, jakou nacházíme i u těch nejnižších organismů, u plynoucích krystalů nenacházíme; proto není v nich života.

Sama sebou za vlivu těch nejpříznivějších okolností nemohla hmota tedy vytvořiti ani živou buňku ani živou jakoukoli její část. Když pak přes to vše někteří vědátoři tvrdí nutnost opaku, pak je tvrzení jejich naprosto nevědecké, i odpovídá vědeckým faktům a vědeckému požadavku, když hypotézu o prvoplození odmítneme a původ života Stvořiteli a Tvůrci energie a hmoty přisoudíme.

Reinke¹⁾ ve svém spise (Die Welt als Tat, Berlín 1901 str. 332) praví: „První buňka dle mého přesvědčení mohla povstati pouze zasáhnutím kosmického Rozumu v povrch naší země. Tento Rozum neporušil při tom nikterak přírodních zákonů, nýbrž užil jich řídě je podobně asi, jako činí chemik, provádí-li syntézi, nebo mechanik, zhotovuje-li stroj. Podobně ale jak vysoko stojí rozmnožující se organismy nad každým mrtvým strojem — dle lidské intelligence měřeno —, tak vysoko povznešena jest kosmická tvůrčí moc nad schopnostmi i nejnadanějšího člověka.“

¹⁾ Reinke Johannes, německý botanik, od r. 1885 professor botaniky a ředitel botanické zahrady v Kielu.

JAR. PŘÍBORSKÝ:

Hlavní proudy soudobé kultury.

Doba dnešní podává obraz co nejpestřejší. Specifikace a roztřídnost vědění, zamítnutí každé autority, rozvoj jednotlivých věd odborných, kouskování fakt, zhmotnění života, neslýchané sobectví a požitkářství, pohodlné bezvěří znemožňují neb aspoň znesnadňují velkou syntesu, nepřipouští směr, jenž by vše ovládl a řídil. Doba naše zdá se mi dobou přechodní, dobou připravující velkolepou syntesu budoucnosti. Starší myšlenky obnovují se a opakují, nově vyrůstají a raší na půdě jimi zúrodněné.

Lidstvo znavuje se stále ještě žijícím praktickým materialismem. Hmotařství dokonalo ovšem jako pevná theorie filosofická, ale v obměnách často naprosto shodných s bývalým materialismem žije dosud a podráží lidstvu nohy, chce-li jíti výše. Materialism přeměněn v různé jiné — ismy, otravuje dosud vzduch soudobé kultury. Zakládají-li se dnes kluby monistů, doporučuje-li „Volná Myšlenka“ neb „Česká Mysl“ snahy monistické, překládáme-li spisy Haecklovy, pak není přece možno mluvit o úpadku materialismu! Z materialismu vyplývá zcela jasně mechanické pojetí úkonů životních, v materialismu mají svoje kořeny naturalismus a realismus v otázkách ethických a uměleckých. V ději světovém hledají dnešní t. zv. učenci jenom bytí a fakta, ale nehledají smysl těchto fakt a jejich význam. Tím ovšem zdá se život světový beze smyslu a lidstvo upadá na jedné straně v pessimismus a mládež otrávená takovým názorem životním umírá sebevraždou, na druhé straně v opaku nemohouc zapřítí v sobě touhu po něčem vyšším, hledá toužící lidstvo upokojení v okkultismu, spiritismu, novobudhismu.

Materialismem otrávené lidstvo hledá i v umění, této po náboženství nejvyšší složce lidského života, jenom výraz hmotný, smyslný, nechápe význam a smysl v pojetí uměleckém, chce jenom smyslné, skutečné bytí. Tím ovšem umění nutně zpovrchňuje a upadá. Pustý naturalism, nudný impressionismus přecházejí v raffinovaný pointilismus, aby nějak aspoň vyburcoval zájem o umění. Na obraz takový musíte se dívatí jen okamžik, jinak změní se Vám v pouhou mazanici. Vznikají secesse, každý jednotlivec chce něco nového viděti a namalovati, ale všem těm výtvarům chybí duch, odhmotnění, pravý to úkol malířství.

Také plastika a hudba mají na sobě známky materialistické, trpí impressionismem. Myslíte, že dovedu v tělech Rodinových soch, v jejich smyslné vášně naznačujících pohybech, v nichž nedostatek silné vůle přímo křičí, viděti něco jiného než výraz zmaterialisované dnešní doby, naprostou bezduchovost a nervosnost? A hudba, kde převládají krátké, rytmické motivy, kde uplatňují se disharmornie a nové, často zcela nehudební nástroje, kde největší důraz se klade na zvuk a timbre, kde tempo nervosně se přehání (vzpomeň na R. Strausse!) — ta přece značí pojetí čistě materialistické. A v poesii nejsou poměry o nic lepší. Modní přehánění sportu, nesmyslná tělesná výchova ve školách, kde největší důraz má se klásti na kopanou a střelbu, silácké zápasy, sense vzduchoplavecké, rekordy v jízdě na kole, automobile, v běhu atd., nemírné požívání alkoholu — to přece nenazvete produševněním života, v něm musíte zřítí úplně zhmotnění, praktický materialism!

Hrubý nebo zjemněný materialism, převaha smyslného a vnějšího, starý epikureism a úpadková antika pronikají příliš mocně dnešní kultury, vypuzují vše duchovní, významné, ideální. Národní píseň, řeč, kroj, tradice musily ustoupiti modnímu, operetnímu realismu, správně řečeno materialismu.

Doba dnešní nezná ucelených prací, světových syntheses, ve všem jen kouskuje a specialisuje. Stejně jako v medicíně, bují specializství v literatuře, umění, ba i ve filosofii. Místo ucelených děl prodávají se nám encyklopedie, místo jednotného pojetí dávají nám různé názory jednotlivců.

Palacký napsal nám sám „Dějiny“, dnes pan Laichter vydává pouhé encyklopedie dějin a politiky. Nepozoruje se snad ani, že tím trpí pojetí a jednota, že vzniká skepse ve formách subjektivismu, pragmatismu, humanismu, intuicionismu a relativismu.

Za jedinou správnou metodu zkoumací přejímá se přísný empirismus, jenž omezuje se na pouhé smyslové dojmy a potřeby. Positivismus i psychologismus dává a škrtí bez milosti veškeren vzlet výše, veškeren pravý pokrok. Socialistické pojetí života, řešení nejdůležitějších záhad rozeštváním nemyslitelného davu, upřílišená podpora dělnictva na úkor jiných stavů, nivelování všech zájmů životních značí nerozumné ničení intelligence jednotlivcovy, značí praktické uplatnění darvinismu. Továrny požírají nám zdravé výhonky lidské, velkoměsta ničí nám venkov, nízké, vnější, parvenuovské síly a zmáhá se na úkor dobrého, vznešeného, aristokratického. Není to však jenom v životě, nýbrž i ve vědě. Dnes vše, co chce míti úspěch, musí býti „sociologické“. Jméno sociologie stalo se přímo nemocí dnešní vědy.

A co říci o dnešní žurnalistice, jež nejen rotačními stroji, ale stejně rotační prací v redakcích stala se čistě mechanickou, fabrickou? Samostatně myslící, originální dopisovatele mají jen zcela nečetné listy. I v novinách, jako všude zboží tovární vyplňuje trh. Vždyť i hudba je dnes továrnícká: Vzpomeň na fonografy! V továrně však člověk stává se strojem a zboží tovární nezná individuálního života. Nejružnější extremy se stýkají a porážejí a dnešní židovství svým vlivem v žurnalistice, politice, literatuře a téměř všude jinde s radostí vykonává lučavkovou práci na znehodnocení života. Vzpomeňte, že i u nás v národě českém dnes ovládají veřejné mínění židé v novinách, ve studenstvu, v literatuře, v národním divadle, obchodu i průmyslu.

Nuže chcete naši dobu zvatí jinak než přechodnou?

Bohu díky jest jistě jen dobou přechodnou. Není zajisté již příliš daleko doba velké syntheses budoucnosti. Jitřenka nové doby září již na obzoru; idealismus hlásí se znova k životu!

Ve filosofii antické stejně jako v myšlenkových snahách středověku probírají poklady moudrosti a krásy. Kultura středověká, tak dlouho podceňovaná a bagatelisovaná, vítězně ukazuje svoji hloubku a produševnění. Překládají a komentují Platona, Aristotela, Plotina, Brunona, hluboké mystiky Eckharta, Susa, sv. Teresii i Hella. V literatuře i umění nové ohně zapalují stoupenci „Meditací“, nové směry kritické hlásají Marten, Procházka, Dohnal, Novák a Vychodil. Nazírání na dějiny přijímá ráz filosofičtější, ideálnější.

Pessimismus ustupuje ponenáhlu optimismu, subjektivismus a relativismus ve víru v právo duchovního života jednotlivce i celku. Materialismus a positivismus poráží novoidealismus.

Jména Eucken, Bergson, Blondel značí obrat v myšlení. Vitalismus v přírodovědě poráží mechanismus. Svět jest čin a život má plný svůj smysl. Proti kasárnickému velkoměstu uplatňuje se touha po osamocení, po vilových městech, po venkově. I umění nejnovější doby hledá produševnění a plný smysl životní. Literatura hledá vzněty v romantice a mystice. Zkrátka novoidealism proniká život ve všech odstínech. Vždyť i vrchol uměleckého tvoření: drama a opera hledají produševnění. Aestetika přijímá základy novoidealismu. Příkladů mohl bych uvésti celé řady u nás i v cizině, ale ponechávám si to na jindy.

Co však říci teprve o znovuzrození, ponenáhlém ovšem, ale jistém, života náboženského? V katolicismu i protestantismu to raší novým, ideálním nadšením. Nezoufejme. Dovede-li doba naše budit řady konvertitů z vrstev nejvzdělanějších — značí to renaissanci, obrození. V učení Kristově ukazuje novoidealism nové stránky, smělou synthesesou spojuje učení Mistra s výsledky moderních věd, nové otevírá perspektivy duchům laickým po pravdě a kráse. Synthesesou budoucnosti bude harmonie vědy a víry, zduchovění života, netušený hymnus Pravdy, Kráasy a Dobra. Sursum!

Dr. OT. TAUBER.

Umění ve službě katechese.

Mnichov má velké množství umělců, sochařů, malířů, uměleckých závodů, musejí, dílen, památek. Bylo by třeba několik týdnů kdybychom měli a chtěli vše důkladně prostudovat. Věru odměnilo by se to; byli bychom na duchu velmi obohaceni. Město samo skýtá obraz souměrnosti a vkusu a zvláště večer je cizí návštěvník oslněn. Umělecké galerie Bauera, Leonbacha, Spoetha, Hanfstengla, Ackermanna, Heinemanna, Helbinga, Brakla, Schacka a jiné umělecké závody, celoroční výstavy společnosti umělců, společnosti pro křesť. umění, stále obeznamují obecenstvo se starými i novými mistry a tím přispívají k popularisaci umění a zušlechtění lidu. Závod předstihuje závod, tedy skutečně „závodí“. Též spolek řemeslníků pro umělecké výrobky má stálou výstavu. Četná musea, na př. stará a nová pinakotheka (obrazárna), glyptotheka (sbírka soch, řezeb a rytin), museum německé, nationální, sociální, historické, Schleissheimovo, Maximilianeum atd. dávají příležitost studovat vývoj umění vůbec, umění škol různých na př. hollandské, staroněmecké, italské, kolínské, norimberské a mnichovské, umění jednotlivých mistrů starých i nových též i současných. Musea nejsou tu modou, ale hledí skutečným účelům svým kulturnědidaktickým výhovět. Vzácná příležitost ku sebevzdělání! Ovšem řídit se třeba zásadou; „non multa, sed multum.“ Není o to, moc vidět a ze všeho pak nic nevědět, lépe třeba jen málo vidět, ale podrobně! Pozorováním učíme se pozorovat, učením se učit. Kdo chce něco z musejí a cest mítí musí se vyptávat, knihy, brožury a katalogy současně studovat, všeho si všímat, srovnávat, dle plánu a účelu pokračovat, vše si znamenat! Průvodčí odborník je ovšem nejlepší, ale kdyby jen vždy byl!

Musea jsou věkovitými pomníky kulturní činnosti církve, neboť nejvíc předmětů nejcennějších, je z oboru katolického náboženství. Z bible, z života světců čerpali a čerpají největší geniové náměty a ideje k dílům svým, ať pracovali dlátem, štětcem, pérem, tónem. Důkaz to nejen o nevyčerpatelné náplni pokladů církevních, ale i jemnocitu, vkusu a vzdělání církevních orgánů, kteří umění přáli a je vyžadovali.

Bavory měli již v 10 stol. první uměleckou dílnu pro malbu na skle v benediktinském klášteře Tegernsee, saekularisovaném 1803. Malba tato kvetla ve 12. a 13. století. Kostel Panny Marie v Mnichově má nádherná okna se vtavenými barevnými, ale přece dosti průsvitnými obrazy ze st. 15. Dnes je v Mnichově dílna pro uměleckou malbu na skle. Ze chrámů toto umění se dostalo do hradů a radnic. Ze chrámů čerpal lid své umělecké vzdělání. To tvrdí i náš Dr. Ot. Hostinský. Majolika kvetla zvláště v Norimberku, čehož památky jsou v musejích mnichovských. V Solnohradě jsou v „knížecí komnatě“ na památném hradě kachlová kamna norimberská, jež 1501 dal zhotovit arcibiskup Leonhard. Něco podobného z tohoto oboru hrnčířského jsem neviděl. Je to památka prvního řádu. Kamna stojí na lvech, jsou ozdobena gotickými věžičkami a sochami a leskle glasurovaná, 4 m vysoká, 1 m 28 cm široká. Každý kachel je jinak zbarven, každý má jináči miniaturní ozdoby biblické, přírodní a přece celek je půvabně ladný. Věru mistrovské dílo středověku „temného“ a pádný důkaz vkusu onoho biskupa, jehož výmluvná figura z červeného mramoru zírá dosud ze zevní stěny hradního chrámu tamtéž jako skvělá památka pozdní gotiky ve skulptuře. Ještě věru moc je se nám učit od starých! Studovat musíme za dnešní duchové prázdnoty staré, bychom našli cesty nové.

Právě letos je celoroční jubilejní výstava malířská na oslavu 90ti letých narozenin prince-regenta Luitpolda ve „skleněném paláci“ (Glaspalast). Palác tento je celý ze skla; struktura ovšem je železná. Palác má 77 sálů. Obrazů vystavených bylo 2391 originálů. Mimo obraz; jsou tam modely chrámů, vill, škol, paláců, kopie.

Mezi obrazy náboženskými šklebily se i moderní nahotiny. Dobře jsem postřehl, že intelligentní návštěvníci, dámy i páni, se tomu druhu „umění“ jen pouсмáli. Přes 30 žijících umělců vystavuje modely, rytiny neb obrazy z života katolického světce, kaple, chrámy, náměty hřbitovů, náhrobků, olejomalby z života mnišského, z přírody, z života dětí a lidu rolnického, z bible atd. Téměř všichni jsou v Mnichově. Hluboky obsahem jsou „meditace“ od † Samberger-a. Originelní je jeho Ježíš trním korunovaný — uhlotisk. Ze současných malířů bavorskoněmeckých směru křesťansko-tvorného sluší jmenovati Fuge-la, Feuersteina (sv. Antonín s Ježíškem), Albrechta (sv. Benno), Kunze (sv. Cecilie), Cornicelia (sv. M. z Magdaly), Schiestel-a (sv. Barbora), Volkert-a, Firleho (sv. noc.), Schwinda (kaple v lese), Kaulbacha (zkáza Jerusálema), Hoffmanna (Olivet.) I geniální Boeklin má obrazy nádherně mystické. (Sv. háj s ohýnkem nadšení, Vita — somnium breve = život — krátký sen, eremit.) Od jeho obrazů nelze dostat ani pohlednic neb kopií. V Mnichově žijí malíři: Veselý, Protivinsky, Wischniowsky. (Chléb náš vezdejší.)

V Mnichově jsem si prohlédnu i též „Nacionální (vlastenecké) museum národopisné“ a věru těší mě to i dnes. Co tu soch, obrazů,

mistrných železných mříží, oltářů, podušek oltářních, antependií, ornátů přemělých s vypouklými figurami Krista a to vše ze starých klášterů mužských i ženských na př. z Ingolstadtu, z Řezna, Bellobrunnu, Rosenheimu, Heilsbronnů atd. Z posledně jmenovaného místa se mi zamlouvala z r. 1530 figura a to kostlivec, smrt tlukoucí kladivem hodiny věžové na kovovou hlavu řvoucí lvíce. Jaký to případný symbol významu hodin a prchavého času! Jistě lepší než naše triviální hodinové stroje. To vše jsou zbytky z trosek. Kolik cenných památek se ztratilo saekularisací nebo jinak! Tehdy umělci mysleli, meditovali, z víry žili, modlili se; proto „tvořili“.

Dnes je úpadek pojmů mravních, úpadek smyslu uměleckého a proč? Protože je úpadek pojmů náboženských. Ale svítá! Největší veleduchové Kelvin, Foerster, Reinke hlásají jsoucnost a prospěšnost náboženství. I listy soc. demokratické někdy některé uznávají bankrot vědy a umění, vlastenecké cti a mravnosti a hledají příčiny. Soc. dem. list „Mnichovské nové zprávy“ č. 400 dne 28. srpna m. r. psaly: „Ve společnosti převládá nevlídný zjev dekadence, jíž síla a zdraví se hnuší. Náš duševní život je ohrožen přeceněním intelektualismu. Hromadění vědomostí je od vzdělání tak vzdáleno jak dilettantství od umění. Schází nám velký názor světový, který by jednotlivé vědomosti sloučil. Z nedostatku pevného názoru světového vznikají jiné nedostatky dnešní kultury: nejistota v otázkách mravních a náboženských, stále experimentování ve věcech výchovy, naše nejasné chování k autoritě. Chceme-li se všude svobodnými zdáti, aniž skutečně svobodní jsme, chtěli bychom si počínat samostatně, ale zároveň se vyhnout nepříjemným následkům neodvislosti, podrobujeme se vždy ještě lhu konvence a těžko je nám činiti, co srdce velí, aniž se tázati „co řeknou jidé.“ Příčinu všeho toho zla nejraději hledáme v institucích, nikdy ne v sobě samých.“

Dobře! Sebepoznání je první krok k nápravě. Svět je opravdu „postaven ve zlém“. Jen chtít a náprava přijde. Jen velký, správný, pevný světový názor může nás orientovat, odkud jsme, k čemu jsme, co potom. Kdo hledá, najde. Jasný, úplný názor světový skýtá jen pravá víra Kristova, k níž se musíme poctivě probíjet, byť to stálo i obět egoismu a zlata, obět sebezapření. Víra přivodí sjednocení duchů, dá obsah žití a smysl práci. Láska k celku musí pohánět všecky a hvězda sobeckého liberalismu zhasne. Snaha v umění „velké, staré“ oživit je snad zorou lepší doby, k níž třeba však napřed zjednat duchovní podmínky. Tříštěním sil, štváním, kritisováním, samým sportem náprava nepřijde. Jen naděje splnitelná, jasný názor na věci přinese světu to, po čem touží: pokoj.

Pokoj byl, když lid lnul k Principu všeho, k Bohu. Tehdy kvetl život rodinný, o čemž svědky jsem zřel v národním museu mnichovském, jež poskytuje názor do života předků. Lid měl své „domácí oltářičky“; u nich se otec a matka i dítky sjednocovali. Hry i hračky dětí byly prodchnuty duchem náboženským. Jesle, betlémy, hry vánoční a tříkrálové zjemňovaly citění mládeže. Když u nás zuřily boje sektářské a pak utichly v 17. stol., v jižní Italii a Sicilii umělci tvořili ze dřeva, korku a lepenky výjevy biblické a dudáci z Gornamusy k tomu hráli a pěli, zlatníci stříbrné nářadí pro hry

ony hotovili. M a t e r a (nar. 1653) ze Sicilie je tvůrčí duchi oněch památných věcí, Samartino, Vasallo, Nardo v Neapoli pokračovali.

Již chtěl jsem se vrátit z musea domů, když mě upozornil úředník, zda jsem viděl „Krippensammlung“ (sbírka jeslí). Ač vysílen a hladov i znaven jsa, zase jsem spíchal do nejvyššího poschodí, kde pod střechou v přítmí zřel jsem v různých osvětleních nádhernou sbírku tu. Věru byl bych do smrti litoval, kdybych je byl opominul. Okřál jsem na duchu i těle. To má jen Mnichov, kde bijí ještě srdce pro víru a mrav otců. Tu znázorněna vražda betlémská, tam celé město Betlém, plné lidí zrovna živých, tak vystižně orientálních; jinde celé karavany hrnou se ulicemi. Vše plesá zvěstí velikou. Zde mi napadlo, co jsem hledal. Každé heslo dobré dá se i pro náboženské vyučování zužitkovat. Dnes je heslo: „Práci do školy!“ Nuže, jaký se výborný hned nabízí materiál k práci i v náboženství! Hoši mohou robit si sami z lepenky, ve vodě hlínou prosáklé dřív ponořené: betlémy, krále, ovečky, pastýře, domky i stromky, Jezulátko, jesle atd. Radostivost náboženská se vrátí zase. Naše překrásné koledy valašské práci oblaží, vánoční hra dětí pro děti radost vyvrcholí. Nuže k dílu!

Jak kdysi si lidé vážili víry, vidět z křížů ze slonové kosti, jichž mistry byli Steinhard, Troger v 18. st., pak z drahocenných růženců, z nichž jeden jsem viděl ze vzácného barevného „lapislazuli“ z r. 1775.

Zrovna překonán jsem byl oliromnou, nesmírně drahou sbírkou velikých gobelínů obsahu i náboženského. Mnono předmětů zvláště řezbářských pochází z Ingolstadtu. Toto katolické město bylo kdysi sídlem humanistů Reuchlina, Ecka; mělo slavnou universitu a školu malířskou.

Hlavní oltář ve chrámu P. Marie v Ingolstadtě má 41 obrazů. Ještě dnes je tam odborná malířská škola. Nádherné výšivky v museu dnes obdivované pocházejí z kláštera Uršulinek v Neuburku. I ženské kláštery závodily s mužskými o palmu umění a vzdělání.

Dnes volá se: „Umění do školy“! I toto heslo můžeme vítat, vždy kdo dal dějinám umění více obdivuhodných jmen a idejí než církev! Italští staří mistři, Rafael, Fiesole atd. stojí dnes ještě co do vnitřní hloubky výrazu nepřekonáni. Před jejich obrazy můžeme kleknout a opravdu se pomodlit. Zjednal jsem si reprodukce barevné a pohlednice obrazů světových mistrů, pokud z oboru náboženského co poskytují, v Mnichově v různých galeriích. Výtečná to pomůcka k dějinám církv. umění, pro I. a IX. čl. víry a pro I. přikázání Desatera. I pohlednice chrámů a jich oltářů, jejich kazatelen, lavic slouží mi velmi vhodně k dějinám vývoje slohů v liturgice. Každou hodinu lze tak dětem zpříjemnit. Umělecké věci se ovšem většinou hodí pro měšťanské a střední školy. Žáci musejí se umět na takové předměty umění dívat. Když jim poukážeme na výraz tváře, gesta, zrak osob sami událost prožívají, vznešené myšlenky a zbožné city vzbuzují. Jen pravý umělec může být zároveň i dobrým paedagogem. Ná z o r n ý obraz popisujeme, ale umělecký musíme studovat, promeditovat.

Obrazy slohů ukážeme při výkladu, obrazy výjevů tehdy, kde děj sám vyvrcholí, jinak po výkladu nebo při aplikaci. Rottenburkský jemný biskup praví: „Umění je prorokem. Mluví k duchu a srdci, působí mocně na cit. Je prostředkem k vyučování názornému, jenž proniká o k e m

k srdci, zvláště pak má klíč k pokladnici citů a k dílně vůle, klíč k obrazotvornosti, jež tak důležitá pro život duchovní.“ Pro školu hodí se i serie pohlednic jako: Křížová cesta od Fugla, pohlednice obrazů od Podlahy ve prospěch dětí (Růžencová výroba v Praze), pohlednice biblické i některé Úprkovy, obrazy z revue na př. ze zaniklé naší — žel Bohu! — Obrázkové revue, z některých ilustrovaných listů ze slovníku Herderova, ze sbírky Doleželovy atd. Pohlednice neb obrazy seřadíme si dle serií, na př.: Řím, Ctnosti božské, Skutky milosrdenství, Sv. učitelé atd. Můžeme je do šedé lepenky ze zadu vsunouti a ve třídě nechat viset. Máme tak lacinou pomůcku vyučovací. Zvukem, tvarem, symbolem musíme vyučování oživit, jasné pojmy poskytovat a více tepla do školství přinést. Kant řekl: „Pojmy bez představ jsou prázdné.“ Děvčata mimo to mohou pěstovat květiny pro chrám a proň se učit vyšívat.

Co umělců je zapomenutých, jichž díla v musejích hlásají jejich božské nadání a vroucnost na př.: Le Sueur († 1655), Carpaccio, Burgkmair († 1531), jenž překonává kouzlem barvy i Dürera, Bouts († 1475), jenž vyniká charakteristikou a svítivou silou barvy nad mistry flanderské, Theotokopuli, jehož Immaculata z r. 1614 zasluhuje, by nebyla zapomenuta rovněž jako Královna nebes od Sittela. Tyto a jiné obrazy jsem si prohlédl ve staré a nové pinakothecce (obrazárně) v Mnichově. V těchto se mi líbilo, že sály nejsou přeplněny. Pak lze lépe jednotlivá díla pozorovat a neunavíme se tím brzo. Zase tu jsem se přesvědčil, že křesťanství svými ideami, osobami, ději, obřady je nepřebornou a dosud živou studnicí pro pravé umělce. Zde jsou originály Holbeina, Cranacha, Wolgemuta, Altdorfera, Boticelliho, Messys-e, Weydena, Eycka, Lippiho, Tiepola, Griena, Bartolomea, Peruginiho, Chirlandaja, Francia, Dycka, Dürera, Feuerbacha, Rubense atd.

Z obrazu „Vánoce ve chrámě“ od Altdorfera zrovna jásá radost, z Jidáše od Wolgemuta čiší zrovna děs, Marie pod křížem od Dürera je ztělesněná, kamenná bolest. Grien při „Narození Páně“ vystihl noc; ze tří Králů od Weydena († 1464 v Bruselu) mluví vroucnost. Dobře vystihli někteří mistři na př. Le Sueur psychologii účinu, že podávají jen málo osob při utrpení Páně, třeba jen dvě, v nichž děj co nejvnitřněji vyjádřen. Velmi věrný a životně i archeologicky pravdivý je obraz „Obřezání“ od Mantegna († 1505). Překrásný je Jan Křtitel od Eycka a obraz „Klanění se Beránku“ v ráji nebeském, z knihy Zjevení. Velký dojem činí Ukřížování od Altdorfa: Množství kopí míří na Srdce Kristovo, věrný to obraz hříchů! Raffael má tu dvě Madonny (di Tempi, della Tenda). Zajímavé je: slyšel jsem v St. Moritz ve Švýcařích, že original Madonny sixtinské má pryč vlastně jeden milionář, hotelier, který jej tam vystavuje. Rembrandt má v Mnichově: Obět Isáka, Nanebevstoupení, Sv. rodina; Schwind několik obrazů, Murillo sv. Tomáše, Tizian Marnost, Trním Korunován a Madonnu. Dále mají tu originály: Tiepolo, Velazquez, Tintoretto, Sarto, Sassoferrato, Vecchio, Dou (modlitba při stole), Feuerbach (klečící hoch), Dürer (sv. Pavel, Jan, Petr), Burgkmair (Jan na Patmu), Botticelli (oplakávání Krista) atd. Krásné pohlednice těchto obrazů lze dostat u Ackermannanna v Mnichově. My máme pěkné pohlednice obrazů sv. Cyrilla a Methoda od Köhlera. I některé pohlednice od Špilara se hodí zužitkovat výchovně. Umělecké obrazy náboženské jsou zrovna knihou, z níž můžeme

meditovat. Jaká didaktická hloubka úcty je vyjádřena na př. v postavě sv. Barbory od Holbeina, nesoucí Vel. Svátost! Úchvatný je triumf Marie od Rubense nad bezmocným vztekem pekelné změti. Jaká filosofická hloubka je utajena v postavě sv. Pavla od Dürera meč třímajícího. Náš Jenewein ve svých postavách biblických má něco podobného; byl to vážný mystik. Dyckova Pieta jakoby volala: „Buď vůle Tvá!“

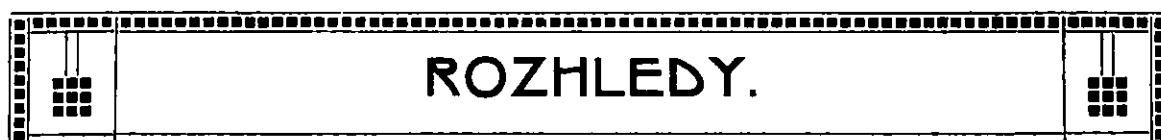
Velebný a přece něhyplný je Kristus v Emmaus od Emonds Alta. Velmi vážně je pojat Kristus s kříže sňatý, ležící na tvrdé skále od Feuerbacha. Množství obrazů i nové doby svědčí, že křesťanství není ještě daleko vyčerpáno a že ještě moc v něm obsahu ke tvořivosti.

Na konec se ještě zmíním o Fuglovi. Vydal 24 uměleckých kolorovaných obrazů St. i N. Zákona. Stieglitz obrazy ty již přijal do nově vydané malé školní bible a to kolorované. Krásná je bible od Podlahy, ale bible malá Stieglitzova s obrazy Fuglovými předstihuje vše, co dosud ve školství je. Toť umění do školy! Sebe mistrnější obrazy bez barvy neuchvátí dítě tak, jako tyto Fuglovy. Ovšem i na nich jsou žádoucí věci, jež by k plné dokonalosti přispěly na př. výraznější tváře na obraze: Josef povýšen. Hned první právě obraz se nezamlouvá. Bůh Stvořitel pojat příliš antropomorfisticky a stařecky. To se mi více líbí Stvořitel v Sixtinské kapli od Michelangela letící v bouři, by chaos sil a žvlů uspořádal. Za to přímo úchvatný je Bůh od Fugla letící v oblacích s vlasem vlajícím a prstem znamenající čelo prchajícího Kaina po činu osudném. Fugel dovede spojit ideálnost s historickou pravděpodobností a dětinností. Z jeho obrazu „Letnice“, mohutnou komposicí provedeného cítíte sílu starých fresek. Vnitřně procítěný a věrný je Otec na cestě přijímající marnotr. syna; bratr na poli v dáli oře. Opravdu patriarchální je typ Noema obětujícího a Abrahama. Zcela původní je Fuglův Mojžíš krácející s mocnou holí skrze moře vpředu lidu. Je to skutečný přechod! Velkolepý je Hospodin na Sinaj dávající z olivových plamenných oblaků desky zákona Mojžíšovi pokorně klečícímu. Nádherný je Průvod s archou zlatem se třpytící. Též zcela původní je Kristus na hoře Olivetské. Lomí rukama, děs a úzkost tlačí mu krev z porů, krvavý kalich z pozadí tmavých cypřišů se zjevuje, mocný anděl Ježíše klesajícího zvedá. Fugel je souverenem světla a koloritu, mistr impressionismu a poeta. Jeho dílo je monumentální počátek na dráze renaissance umění křesťanského. Též jeho Poslední večeře je jedna z nejlepších.

Obrazy náboženské totiž cenné může malovat jen umělec věřící, jenž z víry živ jest. Darmo se nutí k tomu umělec, jenž katolicky necítí. Nedávno se vyjádřil jistý moravský malíř, jehož obrazy jsou sem tam v kostelích: „Nemají to ani ode mne žádat!“ U nás by mohl nejlíp poříditi obrazy kolorované pro bibli školní Foerster, to je náš český Fugel. Katolicismus otvírá nevyčerpatelné pole umělcům všech oborů. Kdo maluje obrazy pro děti, musí ovšem sestoupit na stanovisko citění, vnímání a představivosti dětí. To snad nejlíp dovede Schumacher v Mnichově, pak Führich, Schram (Düsseldorf) i Westermann (Brunšvik). Upozorňuji tu též na výborné dílo: „Bibel-Bilder“ od Dr. Al. Heilmanna. Kéž se najde někdo, jenž by sestavil podobný přehled všech českých dosud obrazů od českých mistrů: Dětřicha, Friče (oltární Kristus na hoře oliv. v černé kapli v Holešově), Škréty, Reiner, Egtense, Manesa, Aleše, Köhlera, Liebšera,

Lišky, Foerster, Urbana, Vosmíka, Bílka, Úprky, Weina — jenž opravdu chvalně pokračuje. Žije v Radějově u Strážnice. Jeho nový obraz, Kristus-vítězný, ukazující rukou k nebes světlu, je imponující. Pokus učinil Dr. Podlaha svým dílem „Posvátné umění“. Cyklus: „Dary Ducha sv.“ od Madra a cyklus: „Sedm skutků milosrdenství“ od Jedličky, cyklus svátostí od Overbocka by se velmi dobře hodil pro školu, kdyby byly obrazy větší a kolorovány! Též pro skioptikon by měly býti takové cykly pořízeny. Dávám si od dětí větších dělat obrázky, dle libovůle. Přinášejí mi krásný obraz, třeba: Božského Srdce, 3 božské ctnosti, Kříž s různými volnými ornamenty. Učí se přece kreslit; nuže ať ukážou své vlohy i v oboru umění církevního!

Mistr Aleš načrtl pěkné dětinné barevné figurky, osoby, věci k betlemům českým. Děti si mohou archy jich koupit za několik haléřů, vystříhnout, podlepit a rozestavit v mechu nebo na lepence a mají svůj betlém. U nás to činí.

Vychovatelství.

—m— Náboženství na školách pokračovacích nebylo ani v Německu připuštěno a udávány tyto důvody, kteréž hned vyvracíme:

1. „Doba, která by mohla poskytnuta býti vyučování nábož. (1 hod. týdně) jest tak nedostatečná, že to nestojí za to ani je zaváděti.“ — Již oficiální přijetí náboženství do rozvrhu hodin působí výchovně, a když by i jedna hodina se mu vyměřila, stálo by za to mu učití.

2. „Náboženství ubralo by ostatním předmětům času vyučov.“ Jaká to protiva: ostatním předmětům způsobí jedna hodina nábož. ztrátu času — pro nábož. je to ale bezvýznamné, když úplně odpadne!

3. „Nikdo nemá se k nábož. nutiti“. Do němčiny, počtů atd. se nutí, poněvadž je přesvědčení, že pro život žáků jsou potřebny. Proto se přidržují k tomu, aby se jim učili. Pozdější užití naučeného ponechává se žákům. Tak to má býti i s nábož.

4. „Většina žáků beztoho nic neuchová si z nábož.“ — Z ostatních předmětů většina žáků též mnoho nepodrží v paměti! Ale proto se nepřestane vyučovati těm předmětům, nýbrž učiní se obligátními, protože se myslí, že se vyplatí jim učití, i když jen něco uvázne a když jen malý zlomek žactva má z nich prospěch. Proč se neusuzuje při náboženství podobně?

5. „Zaviněné zameškání závazných předmětů v pokr. škole se tresce. Když by někdo byl potrestán pro zameškání nábož., mohla by z toho povstati zášť proti náboženství“. Nemohla by tato zášť právě tak proti jiným předmětům nastati? Proč se tedy nevyloučí z učiva?

6. „Vyučování nábož. porušilo by konfessionální mír a katechismus není u mládeže oblíben“. — Nikoliv vyučování nábož., ale dráždivé a štvavé podezřívání nábož. řečmi a

spisky, které mládeži se cpou, ruší nábož. mír, uábož. v pokračovací škole má ale proti těmto útokům mládež chrániti. Podáváno správnou methodou vzbudí velký zájem u mládeže.

O kinematografech v poslední době je ve mnohých časopisech uvažováno s různých hledisk. Lékaři praví, že škodí zraku, paedagogové, že se v nich kazí mládež, kriminalisté, spatřují v nich zárodky zla a konec konců — kinematografy rostou jako houby po dešti a mají stále plné síně a konkurují namnoze špatnými filmy. Čím lehtivější obrázky, tím lepší návštěva. Zdá se, že tímto nářkem zhoja ničeho se nespraví. Proti špatným kinematografům třeba postavit kinematograf dobrý, v němž byl by stále pečlivý výběr filmů obsahu zábavného i poučného. V Berlíně utvořila se „Společnost pro živé obrazy“. Vytkla si úkolem: pečovati o zakládání a udržování kinematografických divadel, jež budou předváděti jen bezvadné obrazy. Společnost bude půjčovati dobré filmy.

O poučování dětí o pohlavních otázkách přednášel na mezinárodním sjezdu pro školní zdravotnictví v Paříži dr. Flachs z Drážďan a stanovil tyto požadavky:

1. Je nemožno udržeti děti v nevědomosti o zjevech života pohlavního. Proto je nutno poučiti je o nich a to způsobem, jenž neodporuje základním pravdám přírodovědeckým.

2. První poučení o životě pohlavním má poskytnouti rodina, nejlépe matka a sice tehdy, když se dítě počne vyptávati. Odpovědi musejí býti jasné, nevyhýbavé a vysvětlivky mají spočívat na zjevech života rostlinného a zvířecího, pokud na ně ovšem stačí dětská chápavost.

3. Takové poučování není ovšem vždy možné v rodině, a proto je nutno, aby škola doplnila poučování rodinné.

4. Vyučování tělovědě a s tím spojeného poučení o množení a plození má podávati lékař ve vyšších třídách a učitelských ústavech. Rovněž má odcházející žáky poučiti přiměřeným způsobem o příkazích zdravovědy v životě pohlavním a o nebezpečích pohlavních nemocí.

Vyučovatelství.

Školní písemné úlohy. Velký jásos ozval se v Německu nad novým nařízením ministra vyučování, jímž se příkazuje středoškolským učitelům, aby nebrali školní písemné úlohy za základ klasifikace a netrápili jimi žáků tolik co dosud. Cvičení písemná mají se díti, ale pouze jako cvičení z probrané a procvičené látky jednou za 4 až 6 neděl. Žákům má se dáti k písemce dosti času, nesmějí se vybírat umělkované věty a příklady jež těžkosti hromadí; censurovati se má mírně. Nevyhovuje-li velká část žáků, mají se censury vůbec vypustiti a látka znovu ještě zopakovati. — Tyto úlevy dány proto, že prý žáci se stávají školními úlohami nervosními!

Nové biblické obrazy. Na chodbách spolkového domu katechetů mnichovských byla po čas katechetskeho kursu o letošních prázdninách vyložena katechetská literatura; na stěnách vyvěšeno 24 nových biblických obrazů firmy Kösel z Mnichova (42 Mk). Předčí jiné obrazy tím, že podávají nejen věrně správný význam dějový dle bible, nýbrž vycházejí vstříc i citění dítěte, vyjadřující dětiným způsobem výraz i radostnou nebo truchlivou náladu osob dle metody psychologické.

Výchova tělesná.

První všeslovanský vědecký sjezd pro veřejné zdravotnictví má se konati 3. června 1912, jak usneseno 10. října loni na schůzi organizačního výboru. K předběžným pracím v organizačním výboře mají býti vyzvány všechny slovanské organizace, vědecké sdružení, akademie, university a ministerstva všech slovanských zemí.

Kuřácká psychosa u chlapce. Holandský klinik Pel sděluje v odborném časopise zajímavý případ. Trináctiletý dělník v tabákové továrně, který byl používán k míchání a třídění různých druhů tabáku a kromě toho sám vykouřil 10 až 20 cigaret denně, onemocněl psychosou kuřáků. Trpěl posléze opravdovými halucinacemi, bezseností, přepadal ho bez příčiny křečovitý pláč, nejopačnější nálady střídaly se u něho bezprostředně za sebou a celé hodiny vysedal chlapec jako bez ducha. Vyšetřováním v nemocnici vyšly na jevo zřejmé příznaky duševní poruchy. Professor Pel používá tohoto případu k důtklivému varování před zaměstnáváním mladistvých osob v tabákovnách a před kouřením v nedospělém věku.

Přírodní vědy.

Nálezště obrovských předpotopních zvířat. Jak známo vyznačuje se útvar jurský četnými zbytky obrovských ještěrů z rodu *Ichthyosaurus* a *Plesiosaurus* dosahujících délky 10—13 metrů. Nyní docházejí zprávy z německých osad východní Afriky, že blíže Lindy u Tendaguru nalezeny předpotopní zkameněliny plazů z útvaru křídového tak ohromné velikosti a tak ohromného těla, že slon jest oproti nim nepatrným trpaslíkem. Slon, naše největší suchozemské zvíře, dosahující výšky 4 metrů, jeví se nepatrným oproti gigantickému *Diplodocu*, největšímu dosud známému suchozemskému ještěru, o výšce 5 metrů a délce 25 metrů. Než jako se jeví slon nepatrným oproti *Diplodocu*, tak mizí tento oproti ohromným obrům z pohoří Tendaguru. Nejdelší žebro obrovského *Diplodoca* měří 1·86 m, žebro z Afriky 2·50 m. Jest tedy o jednu třetinu delší; avšak nelze tvrditi, je-li nalezené žebro nejdelším žebrem tohoto giganta. Byl tedy trup tohoto afrického plazu o celou třetinu hlubší onoho *Diplodoca*. Největší krční obratel *Diplodoca* měří 64 cm, onen afrického obra 1·20 m a opět nelze říci, je-li tento největším. Horní páže *Diplodocova* měří 95 cm; v Africe však nalezeny dvě horní páže náležející dvěma různým jedincům, o délce 2·10 m a více. Měli tedy afričtí plazi horní páži 2/7 krát delší než obrovský *Diplodocus*. Nepřeháníme, tvrdíme-li že tito, Eberhardtem Fraasem objevení obrovští ještěři všechna doposud známá suchozemská zvířata svou ohromností daleko zastihují. — Ale i ohledně předvěkého rozdělení povrchu zemského jest africký nález velkého významu. *Diplodocus* žil s jinými ještě obrovskými ještěry v severní Americe. Vzpomenuté nálezy pocházejí z Afriky a také Evropa má své obrovité formy. Poněvadž nelze za to míti, že každá z těchto obrovských forem v každém ze zmíněných zemědilů samostatně povstala, nutno připustiti, že severní Amerika, Evropa a východní Afrika jeden souvislý celek tvořily, čemuž i jiné předpotopní nálezy nasvědčují a tyto nejnovější nálezy ještě více potvrzují. — Dle nejnovějších zpráv nevyskytují se tyto předpotopní kosti jenom u Lindy, ale také 20 a 60 km severně a severovýchodně od Tendagurského pohoří v okruhu Kilvy. Takových nálezů bylo učiněno na 18 místech. Jest nesporno, že německé kolonie východní Afriky skrývají vědecký poklad prvního řádu, jenž poskytne hojnost materiálu ku zajímavému a vděčnému bádání.

—g.

Rychlost magnetických bouří. Když dne 2. května 1902 Mont Pelé na Martinique počal soptit, pozorována několik minut po výbuchu po celé zeměkouli magnetická porucha.

Souvislost mezi těmito výjevy snažil se vystihnouti mezi jiným také L. A. Bauer. Ačkoliv nedalo se nic přesného zjistiti, nicméně bylo možno stanoviti jiná zajímavá pozorování.

Bádání dělo se na základě záznamů 23 po celé zeměkouli rozptýlených stanic. Srovnají-li se doby, kdy porucha nastala, dle zeměpisné polohy těchto 25 stanic, shledá se, že porucha započala na 75. stupni západní délky od Greenwichu (Martinique leží na 61. stupni) a postupovala rychlostí asi 11.000 km za minutu směrem východním kolem celé zeměkoule, tak že oběhla za dobu něco více 3 minut celou zemi.

Za příčinou kontroly srovnal Bauer větší počet zemských magnetických bouří a shrnul výsledek svých studií v následující úsudek: Magnetické bouře nezapočínají na celé zeměkouli přesně ve stejnou dobu. Náhle nastavší poruchy, u nichž účinky obyčejně nepatrný jsou, postupují kolem země ponejvíce směrem východním, avšak tu a tam i směrem západním s rychlostí 11.000 za minutu. Silnější a složitější poruchy šíří se naproti tomu rychlostí značně menší. Nutno i to zdůrazniti, že poruchy deklinace, inklinace a horizontální intensity nemusí nikterak ve stejnou dobu započítí. —g.

Zemětřesný pás země. Dle Schaffera nachází se na severní polokouli mezi 35° a 40° severní šířky pás katastrofálních zemětřesení. Podobný zemětřesný pás značí se i na jižní polokouli. Maxima zemětřesných výjevů nacházejí se v těch místech, kde se kraje zemětřesného pásu dotýkají, aneb protínají vrstevnaté mladohory. Pásmo bez zemětřesení nachází ve vyšších šířkách obou polokouli. Dle Schaffera lze z tohoto výjevu souditi na jakous souvislost s měnivou polohou rovníku, t. j. na proměny, které země rotací a ochlazování doznává. —g.

Moře a podnebí. Od časů pradávných jest snahou člověka vniknouti v taje příští povětrnosti, čemuž nasvědčují různé pragnostiky a stoleté kalendáře. Ale ani novější doba, mající po ruce celou síť pozorovacích stanic a jiných vymožeností fysikálních, nemůže se pochlubit značnými úspěchy. Leč lidský duch ve svém bádání ani neochabuje, ani neustává a tak v posledních letech vystižena opět řada úkazů umožňujících stanoviti povětrnost pro přímořské krajiny nejen na několik měsíců, ale dokonce i na rok i na dva. Jest známo, že povaha povětrnosti západní Evropy podléhá vlivům západně ležícího moře. Dále jest známo, že nepatrná odchylka teploty pevnostní od ročního průměru, trvá-li delší období, pro vývoj rostlinstva neobyčejného významu jest. Bylo tedy stanoviti, trvá-li jakýs vztah mezi vzrůstem rostlinstvem a kolísáním teploty sousedního moře, mimo to, přenáší-li se odchylka od průměrné teploty jednotlivých částí mořských po jisté době i na jiné části mořské, zda tedy možno by bylo odchylky tyto předpověděti.

Za tímto účelem studovány vztahy mezi teplotou vody evropské části Severního ledového moře a přilehlého Atlantického oceánu a mezi výnosem žní sousedícího Norska. Tímto způsobem dopracovalo se výsledků, zasluhujících dalšího povšimnutí a opravňujících k naději, že při přesně konaných a na delší dobu se vztahujících pozorováních ještě další zákonnosti se objeví.

Teplota oné části mořské ležící mezi Norvežským, Islandem, Gronskem a Špicberkami jest závislou na teplém proudu Golfickém vnikajícím sem mezi Norvežskem a Islandem a na dvou chladných proudech přicházejících z Ledového moře mezi Gronskem a Špicberkami, a mezi Špicberkami a Norvežskem. Dle toho, který proud má převahu, utváří se i teplota a plošný rozsah zahřáté neb ochlazené části mořské.

Pozorování děje se tím způsobem, že v letech od 1901—1906 předsevzata byla každoročně v květnu měření teploty mořské od Sognefjordu k severovýchodní části Islandu a odtud zpět ku souostroví Lofotskému. Mimo to vyšetřena leduprostá část Ledového moře. Tato šetření sestavena v grafickou tabulku, která vykazovala výsledek konaného měření v rovnoběžných křivkách, jenom že křivka Ledového moře jest pošunuta o 2 roky,

křivka Lofotská o rok oproti křivce měření Sognefjordského. Tepelnému maximu v moři Ledovém předcházelo o rok dříve tepelné maximum u Lofot a o dva roky dříve ono u Sognefjordu. Z poměru tepelných v jižní části jmenovaného moře lze předpovědět jaké poměry tepelné budou za rok u Lofot a jaké za dva roky v přilehlé části Ledového moře.

Srovnají-li se odchylky teploty vzduchu od ročního průměru 22 norských pevnostních pozorovacích stanic, shledáme, že stává opět souběžnost mezi teplotou vod atlantických, měřených v květnu v Sognefjordu a teplotou na pevnostech v následující zimě. Možno tedy z teploty vod v Sognefjordu skoro s naprostou pravděpodobností na půl roku napřed předpovědět, bude-li zima výmínečně tuhou neb mírnou.

Období podobných zjevů zjistil Hellmann v jihozápadní Evropě, kde pozorovati lze posunování se deštivých a suchých roků také od jihu na sever. Je-li na př. v Alžírsku deštivý rok, pozorovati ho lze příštím rokem na pyrenejském poloostrovu a ještě o rok později ve Francii. Čím více se na východ od moře vzdalujeme, tím méně výrazným stává se tento úkaz, asi proto, že ve vnitrozemsku srážky pozůstávají v bouřkách a lijavcích, které méně všeobecným proudem vzduchovým podmíněny jsou než srážky v obvodech přímořského podnebí.

—g.

LITERATURA.

Dr. Otočar Kádner: Dějiny paedagogiky. Díl I. a II. V Praze 1909 a 1910. Str. 214-|-653.

V dílu prvním podává Kádner výchovu národů nekulturních a orientálních vedle dějin školství evropského do konce středověku. Dějiny paedagogiky pojímá jako část dějin kulturního vývoje lidstva. S tohoto stanoviska teprve poznáváme, jak výchova s počátku jsou docela nevědomým nápodobením a slepou obranou, pomalu se oduševňuje, jak člověk její pomocí zbavuje se nadvlády přírody i svých púdů a zušlechťuje své nitro, jak všecko úsilí výchovy vede k vytvoření harmonické osobnosti.

V prvním dílu jsou kapitoly: Výchova národů nevzdělaných a orientálních, Výchova řecká, Výchova římská, Výchova prvních křesťanů, Výchova středověku předscholastického a Výchova v době středověké scholastiky. Všecky tyto kapitoly, zvláště druhá a poslední probrány jsou až příliš stručně. Udaje literární, zvláště české, nevystihují dnešního stavu bádání o středověké filosofii. Také z každé řádky patrné, že původních pramenů, zvláště pokud se týče Otců církevních a scholastiků, nedbáno. Jinak zajisté nedovedu si vysvětliti, jak možno několika slovy odbýt výchovný význam sv. Otců 3. a 4. století nebo význam velkých scholastiků.

Druhý díl pojednává o paedagogice v době nové do konce XVIII. století. Jednotlivé kapitoly: Doba renesance a reformace, Humanističtí paedagogové v Itálii a Německu, Sloučení reformace a humanismu na půdě německé a u nás, Humanističtí paedagogové francouzští, Paedagogové v Anglii, Paedagogika protireformace, Realismus francouzský a anglický, Realismus v Německu a u nás, Školství šlechtické a pietistické, Osvicenská paedagogika francouzská, Osvicenská paedagogika německá, Novohumanismus, Stav školství koncem XVIII. století — probrány jsou hodně různě. Pěkně vystižně podány jsou kapitoly jednající o Německu nebo poměrech českých, méně šťastně kapitoly o paedagogice francouzské. V celku však tento díl daleko vyniká nad díl prvý. Zvláště část o významu Komenského v dějinách paedagogiky a kultury vůbec jest velmi pěkná a vystižná. Pochvaly

také zaslouží, že Kádner bedlivě zaznamenává všechny důležitější projevy kulturní v národě českém a u Slovanů vůbec. Dostí objektivně také jest vylíčeno působení řádu jezuitského ve školství a výchově vůbec a v zemích českých zvláště. Kapitolou o reformách školských ve stol. XVIII. zvláště za Marie Teresie a Josefa II. končí autor II. díl „Dějin paedagogiky“. — Celkový do podrobnosti jdoucí posudek díla tohoto ponecháme si, až po vyjítí III. dílu.

Z novější německé literatury filosofické. Nádherné dílo počalo vydávati knihkupectví Köselovo pod názvem *Bibliothek der Kirchenväter* řízením Bardenhewera, Schermanna a Weymana (60 svazků). Právě vyšlý 1 svazek *Vom Gottesstaat* sv. Augustina ukazuje, jak pečlivě dílo jest zamýšleno. — Apologetikou, hlavně pro vzdělané laiky určenou jest dílo „*Religion, Christentum und Kirche*“ od prof. Mausbacha a Essera. Žák a stoupenec Schopenhauerův Paul Deusseu vydal *Philosophie der Griechen*, dílo velmi pěkné po stránce filosofické i historické. — Ve známém nakladatelství Diederichse vyšel překlad poučné básně Laotse Tadekinga, *Vom Sinn und Leben*. — Mostem mezi filosofií antickou a moderní jest dílo Seutroulsovo „*Kant und Aristoteles*“. — Po stránce paedagogické na výsost důležité a veškerou odbornou literaturou opatřené jest dílo Grabmannsovo „*Geschichte der scholastischen Methode*“. — Historik středověké filosofie Endres vydal pěknou monografii *Thomas von Aquin*. — Pěkný pohled do dílny dnešního myslícího lidstva podávají essaye Ehlingerovy „*Philosophische Fragen der Gegenwart*“. — Skepticky ale geniálně o jednotlivých problemech filosofických pojednává Marthner ve svém „*Wörterbuch der Philosophie*“.

Z P R Á V Y.

Sdružení professorů smýšlení katolického. Nový bojovník přihlásil se do řady katolických učitelů. Myšlenka proslovená na valné hromadě našeho spolku na Velehradě stala se již skutkem a v Olomouci přípravný výbor vypravil stanovy, jež co nejdříve budou schváleny. Do sdružení vedle katechetů přihlásilo se již ke stu laiků — professorů, tak že „Sdružení“ brzy bude moci počíti svou činností. Spolek jest myšlen pro země koruny svatováclavské a pro Dolní i Horní Rakousy; bude tedy representovati mocný proud katolické intelligence, s nímž bude se musiti vždy počítati. Sdružením tímto dostává se nejen našemu spolku učitelskému, nýbrž i katolickým spolkům studentským vhodného doplnění a vyvrcholení. Přejeme bratrském „Sdružení“ hojně zdaru!

V knihovně „Vychovatelských listů“ hodláme letos při našem listě pokračovati. K doplnění obsahu listu jest řada příruček paedagogických a kulturních vůbec naprosto nutná. Knihovnu započneme „*Stručnými dějinami paedagogiky*“ a „*Stručnými dějinami filosofie*“ a řada jiných prací se připravuje. „Knihovna“ bude zajisté novým krokem vpřed v našem spolkovém životě. Kdo by chtěl býti spolupracovníkem „Knihovny“ buď prací průvodní nebo překladem, přihlas se u redakce.

Kterak má býti reformováno obecné školství v Rakousku. Slovinští poslanci Roškar, dr. Verstovšek a soudruzi podali návrh na změnu školského zákona, který je takového druhu, že by neobstál před soudem veřejnosti ni před 500 lety. — Žádá se v něm snížení školní povinnosti na 6 let, počátek školní docházky stanoven býti má po dokonaném 7. roku, připouští se polodenní vyučování v jistých případech, poslední 2 roky mají býti věnovány po větce vyučování zemědělskému, osnovy učitelských ústavů mají se napravit tak, aby příští učitelé dovedli zactvu podati v hlavních rysech učivo zemědělské, po šestileté docházce školní zřídí se dle návrhu dvouletý povinný kurs

pokračovací vyhovující potřebám venkova a vydají se příslušné učebné knihy a pomůcky k vyučování hospodářskému. — Tolik obsahuje návrh! Rozebíráti podrobně tento návrh, na to by bylo škoda slov. Páni mluví o přednostech a vadách nynějšího školského zákona, ale sami chtějí věc napravit tak, že by se přednosti odstranily a vady rozmnožily. V návrhu se dokazuje potřeba všeobecného vzdělání, ale to z něho přímo vyhozeno; mají se mu věnovati 4 roky a od té doby má býti všecka mládež vychována pro selské povolání. O náboženské výchově není v návrhu ani slova, ale to ovšem nevádí nepřítelům ani dost málo, aby návrh neprohlašovali za klerikální.

Přehledy o novějších zjevech v paedagogice a filosofii u všech kulturních národů hodláme ve formě bibliografických notiček přinášeti v každém čísle. Také kritiky paedag. i jiných prací českých budeme v každém čísle pravidelně psáti, abychom ke každému dílu mohli zaujmouti svoje stanovisko. — Práce týkající se filosofie a filosof. paedagogiky, jakož i posudky knih zasílejte laskavě na adresu: Dr. Jos. Kratochvil v Příboře.

Pensionování učitele bez náležitého písemného odůvodnění odporuje zákonu. Tak rozhodl nejvyšší správní soud v tomto případě; Byl pensionován učitel proti své vůli. Důvody pensionování nebyly mu sděleny. Ministerstvo vyučování nucené pensionování potvrdilo. Správní soud však je zrušil pro vadné řízení. Uznal právem, že učitelé měly býti oznámeny důvody, pro něž byl dán na odpočinek, již proto, že každá stížnost spočívá na vyvrácení důvodů předchozí instance. Když zemská školní rada pro své opatření důvodů neudala, nemělo jejího rozhodnutí ministerstvo vyučování potvrzovati. Důvod pro pensionování ministerstvem vyznačený — nemoc pensionovaného učitele — svědčí o vadném řízení, neboť dvě lékařská vysvědčení o zdravotním stavu učitele si odporují a neodůvodňují názor, že stěžovatel pro trvale ohrožené zdraví není způsobilým dostáti povinností svého povolání.

Písmo latinské a německé. K pěkné illustrované anketě o švabachu a latince, týdeníkem „Die Umschau“, podává prof. dr. Groenouw výsledky svého pokusného šetření o upotřebitelnosti obou abeced. Přednosti latinky jeví se v těchto číslech: Při 3—5 minutovém diktátu bylo napsáno průměrně o 15% více slabik latinkou než švabachem (34 švabachem, 39 latinkou), z čehož patrně, že 8hodinovou písárkou práci švabachem lze zkrátit na 7 hodin, užije-li se latinky. (Podle Soenneckena má švabachová abeceda v celku 107, latinská jen 68 taktů; průměrné vyjádřeno 11 : 7.) Diktát psaný latinkou ukázal se o 5% čitelnějším než diktát švabachový (341 slabik šv. 358 lat. za minutu.) I tištěná latinka objevila se čitelnější než švabach, ač rozdíl v tomto případě není tak rozhodný, ana uniformace písma strojovou reprodukcí vyrovnává mnohé obtíže.

Volné lístky učitelům. Velmi dobrý návrh činí J. Harapat ve svých právě vydaných „Rozpravách zeměpisných“. Píše: Cestování stojí mnoho peněz. Bylo by povinností státu, by přispěl pomocí. Když ne snad cestovními stipendii, aspoň tak, aby ministerstvo železnic beze všech ztrát pro státní pokladnu věnovalo každého roku všem okresům po několika volných lístcích k jízdě po dráze na rozdělenou učitelům, kteří by si ostatní výlohy rádi hradili vlastními prostředky. Státní pokladně nevzešla by volnými lístky ztráta, protože podělení učitelé sotva by cestovali za jiným účelem. — Návrhu toho měli by si povšimnouti, kdo vlivem svým by mohli takto přispěti k rozvoji cestovatelského ruchu mezi učitelstvem. Stát by to nic nestálo a vzdělání mládeže by znamenitě získalo.

Den o sto hodinách. Před více než sto lety počala se uplatňovati myšlenka jednotného měření prostorů, z čehož vznikla ona již všeobecně užívaná soustava měr a vah metrických. Měření času děje se však dosud v různých státech různě (na př. v Itálii čítají na dráze hodiny od 1 do 24). Proto činěny různé návrhy k docílení shody. Dr.

John Mez z Freiburgu navrhuje rozdělení dne dle desetinné soustavy. Náš obyčejný den má 96čtvrthodin. Kdybychom tedy rozdělili den na 100 dílů, byla by jednotka tím získaná něco menší než $\frac{1}{4}$ hodiny, asi 14 minut. Desetina této hodiny byla by o něco málo delší než 1 minuta. Přepočítávání časová bylo by dle desetinné soustavy mnohem jednodušší než je dnes.

Německé školy pro neněmecké žáky jsou v Rakousku tak obyčejným zjevem, že se již nikdo nad tím nepozastavuje. Ba nepozastavuje se nikdo ani nad tím, že jsou u nás četné německé školy, v nichž učitelé ani žáci nejsou Němci. Kdyby se o této věci vedla řádná statistika, shledalo by se, že dobrá pětina všech německých škol v Rakousku, ne-li více, naplněna je neněmeckými dětmi a že také dobrá pětina všech učitelů na německých školách nejsou Němci. Školy německé naplněny jsou většinou dětmi slovanskými: českými, polskými, slovinskými a chorvatskými. Rovněž tak vyučuje z Němců na německých školách nejvíce Slované, zvláště Čechů a Slovinců. Ale i Vlachové v Rakousku rádi posílají své děti do německých škol. Nejlépe je to viděti na něm. školách v Terstu, které mají vedle velikého počtu dětí slovinských plno dětí vlašských. Na gymnasiu v Gorici je letos v první třídě 6 oddělení a to 2 slovinské (přeplněná, v jednom je 82, ve druhém 76 žáků), 2 italská a 2 německá. V těchto 2 německých odděleních je pouze 14 německých žáků, ostatní jsou hlavně Vlachové a pak Slovinci. V těchto odděleních vyučuje katecheta náboženství třemi jazyky. Aby byl obrázek rakouské školy ještě pestřejší, vyučuje učitel slovinské žáky slovinského oddělení jazyku vlašskému německy!

Pomoc úředníkům přídatkem služného a úpravou postupu asi se letos uskuteční. Úředníci jsou mocný činitel zvláště pro německé strany. A strany ty předbíhají se v návrzích na příplatky co nejvyšší: Z hruba odhadnuto čítá Rakousko 800.000 úředníků, Uhry 400.000, Rusko 700.000 čili v Rakousku živi 34 lidí jednoho státního zaměstnance, v Uhrách 47 lidí, v Rusku až 215. Proto navrhoval nějaký vyšší úředník sám v N. Fr. Presse (16.972), aby se po úpravě platů počet úředníků pevně stanovil — kontingentoval, jako je kontingentován počet důstojníků u vojska a kontingent tento, aby se ustanovil hodně níže než co obnáší dnešní počet úředníků, takže by zatím značná část úředníků se nechala vymřítí — a teprve za několik let by se kontingent ustálil. Kromě toho navrhuje také pro úředníky kauci při ženění. Žena ať se vykáže příjmem důchodů do rodiny, jak je to u důstojníků. Tím velmi mnoho úřednických rodin bude zachráněno. — Ovšem oba návrhy zůstanou theorií, poněvadž jsou pro „lidový“ parlament nedemokratické!

Zajímavost o učitelích vojácích. „Fr. Schulztg“ přinesla nedávno tuto zprávu: „Němci v učitelském oddělení v Josefově považují jednomyslně za svou povinnost vysloviti veřejně dík a uznání pánům důstojníkům, hlavně panu setníkovi Frankovi a panu poručíkovi Dusilovi. Zacházení při vojenském výcviku bylo přátelské, tak že přísná nařízení byla ochotně plněna a námaha trpělivě snášena. Vzájemný styk obou stran odpovídal jejich vzdělání.“ — Tak píše o pobytu na vojně učitelé němečtí, kteří ani tam nezapomínají, že jsou učitelé. Podle toho se také s nimi zachází. — O chování českých učitelů na vojně přinesl sám „Školský Obzor“ zprávy přímo neuvěřitelné.

Pokrokové paedagogium v Přerově. Letošní valná hromada spolku „Pokrokové dívčí paedagogium“ přijala návrh výboru, aby zavřen byl pensionát, který spolku byl velikým břemenem a na nějž každoročně spolek velké sumy doplácel. Pensionát byl před 2 roky nákladně a elegantně zařízen; dnes je nábytek otlučen, inkoustem pokapán, stolní ubrusy klukovsky nožem pořezány, několikery hodiny úplně zničeny. Celé zařízení pensionátu se soukromou dražební cestou nyní vyprodává za neobyčejně nízké ceny. V pensionátě prý býval děsný nepořádek, žádná z chovaneček pro čistotu a pořádek ve vlastní světnici ani prstem nehnula a služebně při takové apathii chovaneček ničeho proti nečistotě

a nepořádku nemohly svěsti. A tak dále! — Pokrokáři dovedou sice znamenitě klášterní školy a ústavy kritisovati, ale co sami v tomto směru vezmou do ruky, to končívá fiaskem a bankrotem. Matury — fiasko pokrokové vědy, rozpuštěný pensionát — bankrot pokrokového hospodářství!

Případ Dra In. Bláhy, — jehož nepotvrzení ředitelem ústavu učitelů v Litomyšli vyvolalo v pokrokovém tisku tažení proti domnělým klerikálním vlivům, které jmenování prý překazily, — objevuje se soudným lidem v jiném světle, čtou-li v „Národních Listech“: „Jde-li Věstníku českých profesorů a denní pokrokové žurnalistice i jejím následovatelům jenom o pravdu a průkaznost věcných důvodů, které poslance Anýže a dra. Metelku vedly v této věci, že se zachovali tak, jak vskutku učinili, pak uznají správným návrh, aby otázan byl věhlasný český odborník, který není nikterak nepřizniv straně pokrokové a měl v nejvyšší správě vyučovací nepochybně příležitost poznati tuto věc z úředních pramenů, zdali by mohlo z věcných důvodů, jež byly proti potvrzení dra Bláhy, býti kladně vyřízeno odvolání proti usnesení zemské školní rady. Poslanec Anýž a dr. Metelka čekají klidně tohoto posudku“. — Hle! — Jak pak by pokrokáři nestrkali své maléry na klerikály. S máslem na hlavě neradno choditi na slunce.

O pojišťovně „Praha“ píše a diskutuje se nyní víc než je asi v zájmu ústavu a jeho pojištěnců. Zprávy některých listů vyznívají voláním po změnách osobních ve vedení ústavu a jistě jsou asi pro to důvody. Ředitel „Prahy“ Rašín a ředitel „Ústřední záložny učitelstva československého“ Drnek se žalují o malíč.kost 90.000 K před zemským soudem. Těch 90.000 K měl prý Rašín Drnkovi doplatit jako zbytek provise z pojišťování u „Prahy“; každý totiž, kdo žádal z „Ústřední“ půjčku musel se dát u „Prahy“ pojistit a z toho vydělal ředitel Drnek za 4 roky 250.000 K na provisích, které dostal až na oněch 90.000 K vyplaceny. Páni se nepohodli a u soudu se počalo hovořiti o nějakých ztrátách peněžního ústavu, které Rašín z těch peněz kryl (rozuměj „Ústřední záložny“) — „Vinohradské Noviny“ přinesly svého času zprávu, že defraudováno bylo 30.000 K. Byla-li vyvrácena, nevíme. — — Je patrné, že v těchto poměrech je mnoho věcí nevysvětlených, utajených. Takové tajnostkářství pěstují předáci organisace všude: v hnihupectví, v pojišťovacím odboru, jehož provise jdou také do tisíců ročně a jinde na škodu učitelstva, které by mělo rázně zvolati: „Ven z přitní!“

Připomínáme svým čtenářům, že zprávu tuto nečerpáme z listů „klerikálních“, nýbrž že podrobnosti až zarážejících dočtou se v „Učitelských Novinách“ č. 10., 11. a dalších.

Cyrilice na charvátských školách národních. Dle letošního nařízení bána Tomašiče o užívání cyrilice v občanském životě mají býti nápisy na školních budovách (krom srbských škol konfesijních) napřed latinkou a pak cyrilicí.

Pro zavedení slovinčiny místo řečtiny na vlašských gymnasiích v Přímoří usnesl se působiti na vedoucích místech Svaz vlašských profesorů středoškolských.

Náboženství a věda. — „Zemščina“ uvádí: „O poměru vědy k náboženství můžeme citovati slova slavného Aksakova: V zák adě současných učení západu leží negace všeho, co posvěcuje člověka a s ním i přírodu, negace všeho vyššího v člověku; ve vědě samé netkví zlo, ale v tom směru, jaký vědě dala evropská civilisace, jež odvrhuje víru v Boha a božské zákony.“ —

Kdo vyuzlel křesťanství! — „Právo Lidu“ nazvalo Krista „velkým proletářem“, na něhož měly by děti o vánocích vzpomínati. — Mohamed ho nazval „velkým prorokem.“ — Kant vyznal, že „nauka Jeho úplně objasnila nejvznešenější cíle člověka a všeho tvorstva a kladla na srdce vznešené ctnosti jako lásku k nepřátelům, k bližnímu, pokoru, mírnost, trpělivost, chudobu, jež posud byly zcela neznámy a jichž mimo Krista žádný člověk

nevynalezl.“ — Štraus napsal: „Předčítí Krista ve věcech náboženských je nemožným po všechny časy.“ — Petr prohlásil: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého!“ . . .

A „Český Učitel“ praví: „Kdo vynalezl celé křesťanství? — Pokřtěný žid!“ — Odvážná slova!

Pokrokářský tisk a katoličtí professoři. Brněnský a olomucký pokrokářský tisk vrhá se na Sdružení českých katolických profesorů prve ještě než se ustavilo a chce zvláště vědět jména těch, kdož se postaví pod „černý prapor“. Pokrokářský tisk ve vhodný čas je zví a bude moci je denuncovat a hanobit dle libosti. Přesvědčci se ovšem, že mezi professorstvem je dosti už charakterních lidí, kterým se masarykovsko-drtinovské protekcionářství hnusí a kteří pro terrostický protikatolický furor realistické kliky vládnoucí nadutě nad professorstvem mají jen — pohrdlivý úsměv.

Lebka stará 600.000 let. „Frankfurter Zeitung“ sděluje: Londýnské museum král. ústavu pro ranlékaře chová proslavenou předhistorickou lebku. Byla nalezena před lety v Gibraltaru a zjištěno, že náležela tvoru lidskému z doby předhistorické. Professoru Kelthovi, kurátoru musea, podařilo prý se pomocí nových method měřických a použitím všech pomocných prostředků proslavenou lebku přesně určití. Srovnával ji pečlivě s lebkami všech žijících plemen a rodů, I podařilo se mu pomocí srovnávání stanovití, že jedná se tu o lebku ženy, která žila asi před 600.000 lety. Soudí, že lidé doby tehdejší byli dlouhорucí, postavy malé a měli abnormálně silnou šíji. Rovněž neobyčejně vyvinuty měli orgány žvýkací. Soudí se, že lidé doby tehdejší již měli schopnosti vzájemného dorozumívání se řečí. Zmíněná lebka ukazuje, že majitelka její musila mítí mohutný nos. Také dásně její byly o třetinu větší, nežli tomu jest u žen nynějších.

Listárna redakce.

Do redakce vstoupil začátkem tohoto ročníku slovutný pan Dr. Josef Kratochvíl. Prosíme přispívatelů, aby články filosofické, jakož i filosof.-paedagogické již zasílali na adresu: Dr. Josef Kratochvíl, professor reálky v Příboře. Redakce.

„Vychovatelské Listy“

:: vycházejí 25. každého měsíce, vyjma měsíce července a srpna ::
 Roční předplatné 6 K zasílá se administraci ve Val. Meziříčí. :: Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. — Týž přijímá všechny literární příspěvky. Za redakci a vydávání zodpovídá Robert Veselý ve Strážnici. — Administraci vede Fr. Zajíc, učitel hluchoněmých ve Val. Meziříčí. :: Expedici obstarává knihtiskárna Rob. Veselého ve Strážnici, která vyřizuje také reklamace.

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.